

VETROELEKTRANA KOVAČICA, SRBIJA

Analiza jaza – Ekološka i socijalna politika EBRD-a
(Evropske banke za obnovu i razvoj)

Mart 2017.

Sadržaj

1. Rezime Analize jaza	2	Treperenje senki	12
Pregled	2	Bezbednost u saobraćaju i na putevima	12
Ključna pitanja	2	7. PR5 - Kupovina zemljišta, prisilno raseljavanje i ekonomsko premeštanje	12
Pregled usaglašenosti sa E&S politikom EBRD-a	3	8. PR6 - Biodiverzitet i živi prirodni resursi	14
Potencijalni rizici Projekta	4	Verovatan uticaj na ptice i slepe miševe	14
2. Kontekst Analize jaza	6	9. PR7 – Autohtoni narodi	15
Pozadina	6	10. PR8 – Kulturno nasleđe	16
Opis projekta	6	11. PR10 – Otkrivanje informacija i angažovanje zainteresovanih strana	16
Izveštavanje analize jaza	7	12. Usaglašenost sa Zahtevima izvođenja EBRD-a	19
Odricanje od odgovornosti	8	13. Revised Environmental i Social Action Plan	27
3. PR 1 - Ocena i upravljanje pitanjima i uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja	8		
ESIA Proces	8		
Promene dizajna	9		
Pejsaž	9		
Potencijalni kumulativni uticaj	10		
Kapacitet i sposobnost menadžmenta	11		
Sistemi menadžmenta	11		
4. PR2 - Rad i radni uslovi	11		
5. PR3 - Efikasnost resursa i Prevencija i kontrola zagađenja	11		
6. PR4 - Zdravlje i bezbednost	11		
Zdravlje i bezbednost na radu	11		
Zdravlje i bezbednost zajednice	11		
Buka i vibracije	11		

1. Rezime Analize jaza ("gap-a")

Pregled

Revizor smatra da je Projekat Vetroelektrana Kovačica lokalizovan i dizajniran tako da svede na minimum uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja. Izveštaj ESIA-je (Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja) iz 2014. je dokument dobrog kvaliteta i generalni nalazi i mere ublažavanja navedene u njemu ostaju validni u februaru 2017. Projekat je razvijen u skladu sa lokalnim propisima i pažljivom primenom revidiranog ESAP-a (Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja), Projekat će ispuniti zahteve EBRD ESP (Ekološka i socijalna politika). Očekuje se da će potencijalni uticaj na ptice i slepe miševе biti mali, ali se ovo mora potvrditi pažljivim praćenjem. Ne postoji potreba za dodatnim studijama uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja pre finansijskog zatvaranja (FC).

Projekat će biti ključni element nacionalnog cilja da se generiše 500MW električne energije iz energije vetra i on je centralan za vladin cilj da se do 2020. 27% ukupnih energetske potrebe zemlje generiše iz novo razvijene energije vetra. Što se tiče lokalne koristi, porez od pihoda ide Opštini. Ne očekuje se da će broj novih radnih mesta biti veliki, ali će lokalna populacija biti u mogućnosti da nastavi da se bavi poljoprivredom.

Napredak izgradnje i aktivnosti znači da će se fokus graditelja nužno okrenuti ka pripremi i donošenju odgovarajućih programa rukovođenja. Ovo sad mora da bude primarni cilj ESAP-a.

Ključna pitanja

ESIA-ju za VE (vetroelektranu) Kovačica su pripremili nezavisni konsultanti (WSP) 2013.-2014. ESIA je završena u skladu sa srpskim nacionalnim standardima i relevantnim Direktivama EU. Da rezimiramo:

1. Metodologije procene su bile u skladu sa najboljom međunarodnom praksom. Od naročite važnosti je upotreba SNH (Škotsko nacionalno nasleđe) metodologija za nadgledanje ptica i Procena rizika od sudara (CRA).
2. Plan i osnovni dizajn VE je nepromenjen i potvrđeno je da će model vetroagregata (turbine +generatora) (WTG) biti GE 2.75MW-120. Ova jedinica predstavlja razvojni napredak u odnosu na model GE 2.5MW-120 koji je korišćen kao osnova za ESIA-u. WTG 2.75MW-120 će biti nešto niži od jedinice kandidata; nova visina (kućišta) rotora je 110m, a nova visina vrha je 170m (one su bile 130m, odnosno 190m), a prizvodnja buke će biti ista kao kod jedinice od 2,5MW.
3. Mada su podaci o nadgledanju ptica sad stari skoro tri godine, Revizor ne smatra da je potreban rad na dodatnom nadgledanju pre FC (finansijskog zatvaranja). Originalni

rad su vrlo pažljivo uradili lokalni specijalisti, a osoblje WSP-a ga je proverilo/recenziralo. ESIA predviđa da će uticaj VE na ptice i slepe miševе biti mali do srednji, i nema dokaza da će se spisak vrsta ili opseg kretanja značajno promeniti za vreme perioda intervencije. Primećeno je da novi WTG-ovi imaju niži rotor i manju visinu vrha, od onih korišćenih za ESIA-ju. Međutim, nove visine su u okviru Visine potencijalnog rizika od sudara koja iznosi 70-190m, koja je korišćena za originalni CRA. ESAP sadži specifične zahteve za nadgledanje i praćenje pre izgradnje, za vreme izgradnje i za vreme rada, a smatra se da su ovi zahtevi odgovarajući i prikladni.

4. Nema ni direktnog ni indirektnog uticaja na bilo koje određeno, ili područje identifikovano kao područje za zaštitu prirode u krugu od 50 km.
5. Projekat NTS (ne tehnički rezime) je dobar dokumenat, ali zahteva ažuriranje da bi se odrazio sadašnji status Projekta. Bilo bi korisno redigovati tekst, tako da bude manje tehnički.

Projekat je trenutno u skladu sa zahtevima Nacionalnih dozvola i propisa. Pošto su brojne dozvole za Projekat istekle (zbog odlaganja programa), npr. gradnja je trebalo da počne u roku od 2 godine od zvaničnog odobrenja lokalne EIA (uprave za energetiku), EWK je dobio neophodna produženja dozvola. Šta više, regulatorno telo (Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine Vojvodine) je zvanično obavestio o promeni modela WTG i EWK je pribavio neophodno "Nema primedbi" pismo od regulatornog tela.

VE se gradi na zemljištu koje se u potpunosti koristi za poljoprivrednu proizvodnju. EWK je pribavio dogovor o pravu korišćenja tuđeg vlasništva za zemljište koje je potrebno za gradnju, u skladu sa nacionalnim zakonom i PR5 EBRD-a. Nije bilo zahteva za dobrovoljno ili prisilno preseljavanje, odnosno ekonomsko premeštanje. New Energy Solutions (NES) imaju sve potrebne ugovore sa vlasnicima zemljišta, koji omogućavaju gradnju Projekta. Poljoprivrednici koji sada rade na zemlji će biti u mogućnosti da nastave sa radom.

Zemljište potrebno za električnu podstanicu i građevinsko naselje je kupljeno od strane Electrawinds K-Wind (EWK) na dobrovoljnoj osnovi i po tržišnoj ceni. Lokacija ove podstanice (u centru VE) je bila uglavnom diktirana potrebom za dostupnošću dovoljno velike parcele zemljišta, koju poseduje jedan vlasnik. NES je imao sličan pragmatički pristup mikrolokalizaciji WTG-a; konačne lokacije su utvrđene time koji su vlasnici zemljišta bili voljni da potpišu predloženi ugovor o o pravu korišćenja tuđeg vlasništva. Ovi ugovori o pravu

korišćenja tuđeg vlasništva nisu vremenski ograničeni (nasuprot ugovoru o zakupu). Revizor smatra da je finansijska kompenzacija koju je NES platio pravedna i u skladu sa nacionalnim vrednovanjem zemljišta/ poljoprivredne proizvodnje. Vlasnicima zemljišta je bio ponuđeno da biraju između godišnjeg plaćanja od €1,000 po WTG-u tokom 25 godina rada VE, ili jednokratnog plaćanja od €12 500 u prvoj godini. Većina vlasnika zemljišta je prihvatila jednokratnu isplatu i nijedna žalba nije podignuta u vezi ove stvari.

Primećeno je da su predloženi WTG-ovi lokalizovani na južnoj polovini od crvene granične inije VE. Ovo bi značilo da EWK ima dovoljno prostora da u budućnosti skoro udvostruči kapacitet VE. Međutim, ovo samo može da se dogodi ukoliko se sprska kvota na vetroelektrane (500MW) poveća posle 2020. godine. Ako se takvo proširenje predloži, onda će ono biti predmet detaljne ESIA-je u to vreme i pažljivog razmatranja svih kumulativnih uticaja sa ostalim izgrađenim vetroelektranama.

Mada je dobavljač turbine izabran (GE će snabdeti i instalirati WTG-e, kao i dati FSA (ugovor o kompletnoj usluzi) za njihovu dugoročnu upotrebu), poziv na tender za BoP ugovor (za ostatak postrojenja) je objavljen tek krajem decembra 2016. Ovo znači da u vreme Analize jaza nisu postojale detaljne politike, procedure ili planovi za upravljanje bilo građenjem, bilo radom VE. ESAP sadrži brojne zahteve u vezi sa upravljanjem građenjem i biće neophodno da se obezbedi da podizvođač za BoP bude obavezan ugovorom da pomogne da se ispune ovi zahtevi. ESAP je izmenjen da odražava predloženu ugovornu strukturu Projekta.

SEP (Plan angažmana zainteresovanih strana) daje dobar okvir za angažman zainteresovanih strana, ali mu nedostaju detalji, i izgleda da nije korišćen da usmerava aktivnosti angažovanja, odnosno da dokumentuje povratne informacije sa tih aktivnosti. NES je zaposlio lokalnu osobu (sa zakonskom pozadinom) da deluje kao menadžer za vezu sa zajednicom. Ovaj pojedinac radi u maloj kancelariji u Kovačici i dobro poznaje okrug i mnoge od njegovih stanovnika. Revizoru je jasno da da aktivnosti angažovanja široko i često variraju, ali izlazne informacije moraju biti mnogo dostupnije Zajmodavcima. Biće neophodno da NES koristi SEP da se pomogne u planiranju komunikacije i aktivnosti angažovanja u pripremi za izgradnju i kroz ceo period izgradnje.

Za vreme obilaska lokacije, tokom Analize jaza, održani su sastanci sa izabranim predstavnicima opštine Kovačica i mesnih zajednica Padina, Crepaja i Debeljača. Odgovori su bili veoma pozitivni i izgledalo je da nema zabluda oko odlaganja Projekta. Lokalna očekivanja u vezi Projekta nisu bila preterana, npr. gradonačelnik Kovačice smatra da bi bilo dobro ako Projekat može da obezbedi 10 do 15 radnih mesta za domaće stanovništvo. Svaka grupa je izjavila da bi očekivane koristi od Projekta bile porez na prihod, koji ide opštini, poboljšanje infrastrukture koje će koristiti lokalnim poljoprivrednicima, lokalne javne nabavke i zaposlenje. Mora se pažljivo razmisliti o tome kako bi takva radna mesta mogla da se realizuju (a verovatno, posebna, ugovorna odgovornost za kreiranje lokalnih radnih mesta treba da se da podizvođačima za

BoP i FSA). Stvaranje i razvijanje edukativnih veza sa lokalnim školama i koledžima bi bilo od koristi za dugoročno prihvatanje Projekta i za pomoć u razvoju šireg interesa za inženjering.

NES nije napravio nikakav poseban napredak u vezi ESAP-a koji je pripremljen u decembru 2013. Ovo nije potpuno iznenađenje, s obzirom da se mnoge Radnje odnose na građenje ili rad VE, što neće početi do trećeg kvartala 2017. (najranije). Revizor je dao predložena ažuriranja / redigovanja ESAP-a (videti Deo 13 ovog izveštaja) da bi Radnje / proizvodi razvojnog procesa bile specifičnije i da pomogne razvoju odgovornosti koje mogu da se, kao obaveza, daju podizvođačima za BoP i FSA.

Planirana je izgradnja 7 vetroelektrana na području pokrajine Vojvodine. Ovo je velikim delom zbog geografije regiona i preovladavajućih uslova vetrovitosti. Ministarstvo rudarstva i energetike je u aprilu 2016. potvrdilo da će sledeći projekti biti uključeni u nacionalni cilj od 500MW kapaciteta generisanog vetroturbinama: 158,4MW Čibuk 1; 104,5MW za Kovačicu; 102MW za Plandište 1; i projekti Elicio u Alibunaru i Malibunaru od 42MW, odnosno 8MW (ukupno 416MW). Lokalne informacije navode na to da će Kovačica i Čibuk biti prve VE-e koje će se izgraditi u regionu. Misli se da graditelji u Plandištu traže promene svojih građevinskih dozvola i može da se desi da takođe menjaju dobavljača WTG-a. Druga velika VE, planirana u Vojvodini, je Alibunar 1 (174 MW). VE Alibunar 1 se ne pojavljuje na spisku Ministarstva i shvata se da je građenje prodato jednoj nemačkoj firmi i da se očekuju neke promene osnovnog dizajna.

Pregled usaglašenosti sa E&S politikom EBRD-a

Uprkos dugom vremenu realizacije ovog Projekta, on je ostao u ranom stadijumu razvoja. Kao takav, priprema i uspostavljanje kontrole menadžmenta će se desiti kad dođu podizvođači za Projekat (tj. snabdevanje WTG-a, ostatak postrojenja (BoP) i Ugovor o kompletnoj usluzi). Revizorovo gledanje na usaglašenost sa Zahtevima izvođenja EBRD-a, kako su opisani u okviru ESP-a iz 2014, je:

- **PR1 – Parcijalna usaglašenost.** Pripremljena je ESIA dobrog kvaliteta, ali nije bilo ESMS-a (sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima). EWK još uvek nema politiku za životnu sredinu, ili osnovni okvir za funkcionalan sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalna pitanja. Moraju se, na osnovu nalaza ESIA-e, razviti jednostavni, ali energični planovi za ekološki i socijalni menadžment. Moraju se kreirati mehanizmi kontrole i izveštavanja i za izgradnju i za rad (uključujući formalni ESMP (plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima). Mora da se poveća osoblje graditeljske organizacije da bi se EWK-u osigurao neophodan organizacioni kapacitet (ekološki, socijalni i zdravlje i bezbednost na radu).

- **PR2 - Parcijalna usaglašenost.** EWK i njeni podizvođači moraju razviti politiku i procedure koje osiguravaju njihovu usaglašenost sa Zakonom o radu, koji je široko usaglašen sa zahtevima PR 2.
- **PR3 - Parcijalna usaglašenost.** Projekat će implementirati zaštitu od zagađenja i kontrolne tehnike u skladu sa nacionalnim i standardima EU i najboljom praksom u sektoru. Potrebno je da se razviju planovi za menadžment specifičnih problema za vreme gradnje i rada Projekta (otpad, zemljani materijal, odgovor na izlivanje, itd.).
- **PR4 - Parcijalna usaglašenost.** EWK i njeni podizvođači moraju razviti politiku i procedure koje osiguravaju njihovu usaglašenost sa Zakonom o radu, koji je široko usaglašen sa zahtevima PR 4. ESAP stavlja naglasak na komunikaciju sa zainteresovanim stranama i uključuje posebne zahteve za pripremu Plana za upravljanje saobraćajem.
- **PR5 – Usaglašenost.** VE se gradi na zemljištu koje se u potpunosti koristi za poljoprivrednu proizvodnju. EWK je pribavio dogovor o pravu korišćenja tuđeg vlasništva za zemljište koje je potrebno za gradnju, u skladu sa nacionalnim zakonom i PR5 EBRD-a i nije bilo zahteva za dobrovoljno ili prisilno preseljavanje, odnosno ekonomsko premeštanje. Nastaviće se sadašnjom poljoprivrednom praksom.
- **PR6 - Parcijalna usaglašenost.** EWK mora da zaposli (bilo kao člana osoblja ili po ugovoru) odgovarajuće kvalifikovanog Službenika za ekologiju na gradilištu, najmanje dva meseca pre početka gradnje. Dodatno nadgledanje ptica se mora preduzeti pre gradnje, da bi se dobili početni podaci za nadgledanja koja će se preduzimati za vreme gradnje i rada.
- **PR7 – Nije primenljivo.** Na području ne postoje autohtoni narodi, niti zajednice.
- **PR8 - Parcijalna usaglašenost.** Graditelj Projekta ima sistem za upravljanje uticajem na kulturno nasleđe, uključujući blisku saradnju sa nadležnim vlastima. Mora se razviti i implementirati procedura u slučaju slučajnog nalaza na Projektu.
- **PR10 - Parcijalna usaglašenost.** Mora se razraditi (da uključi više detalja) i održavati SEP. ESAP stavlja poseban naglasak na komunikaciju sa osobama, ovim pogođenim, pre i za vreme gradnje.

Potencijalni rizici Projekta

Revizor smatra da ne postoje 'Visoki' rizici udruženi sa predloženim Projektom.

Identifikovani su sledeći rizici:

1. Verovatno je da će se preklapati periodi gradnje za određen broj vetroelektrana u užem izboru. Ova preklapanja mogu da prouzrokuju operativne rizike (Srednji rizik), koji potencijalno mogu da kao rezultat imaju rizike po životnu sredinu i socijalne rizike. Glavni operativni rizici su:
 - a. Brojni graditelji VE će koristiti luku u Pančevu. Luka ima ograničen kapacitet za istovaranje velikih komponenti i može da obezbedi samo privremeno skladištenje za mali broj WTG-ova.
 - b. Transportne rute za VE se razdvajaju odmah severno od grada Pančeva, ali odeljenje za autoputeve i policijske snage će verovatno nametnuti restrikcije na vreme i trajanje kretanja teških vozila kroz samo Pančevo. Svakom WTG-u će biti potreban konvoj od šest veoma velikih kamiona, koji će se kretati sporo. Saobraćajni zastoj / neprilike su vrlo verovatne, pošto je je nacionalni autoput vrlo prometan. Biće potrebna policijska pratnja za svaki konvoj. Još uvek se ne zna da li se očekuje da se konvoji kreću danju ili noću. Ipak je verovatno da će samo jedan ili dva konvoja moći da idu u periodu od 24 sata. Ako se pretpostavi da će policija dozvoliti kretanje dva konvoja tokom dva perioda od 24 sata svake nedelje, može se desiti da će trebati 35 nedelja da se dostave WTG-ovi samo za četiri najveće VE (ukupno 140 WTG-ova; 38 za Kovačicu, 25 za Alibunar, 20 za Kosavu i 57 za Čibuk). Sadašnji program za Kovačicu omogućuje 22 nedelje za podizanje turbina i tehnički prijem. Loše planiranje i koordinacija transporta može da predstavlja rizik za reputaciju i program EBRD-a.
 - c. Shvatanje je da GE planira da podigne WTG-eove direktno sa transportnih kamiona i da očekuje da će svaki kran moći da dignu 1,2 WTG-a tokom radne nedelje od šest dana (samo u satima sa dnevnim svetlom). Ako se pretpostavi najgori mogući scenario, da će se Kovačica, Alibunar i Čibuk graditi paralelno, onda će montažerima WTG-a verovatno biti potrebno ukupno 6 kranova i 6 setova specijalnih transportnih kamiona. Dostupnost kranova i specijaliziranih kamiona može da predstavlja rizik za program.
2. Isporka velikog broja elemenata WTG-a tokom produženog vremenskog perioda će predstavljati rizik po zdravlje i bezbednost zajednice. Transportna ruta prolazi kroz selo Crepaja i važno je da se pažljivo razmotri povećan rizik od saobraćajnih nesreća. Ovo se smatra niskim rizikom za Projekat, ali je preporuka da ESAP uključi zahtev da se pripremi Procena uticaja saobraćaja.

3. VE Kovačica će imati negativan uticaj na ornitofaunu (Nizak do Srednji rizik) u vezi sa potencijalnim mortalitetom ptica koje preleću preko lokacije; ovo može da uključi mali broj ugroženih vrsta ptica (npr. ESIA model predviđa da će "2,88" Stepskih (banatskih) sokola biti ubijeno za 25 godina rada VE). Mada je predviđeni mortalitet nizak, važno je da se implementiraju i održavaju različiti procesi i procedure monitoringa za zaštitu lokalnih grabljivica i migratornih vrsta. Potrebno je nastaviti sa upravljanjem potencijalnim rizikom za reputaciju EBRD-a putem ESAP-a. Šta više, gradi se nekoliko vetroelektrana na području Projekta, što povećava rizik od kumulativnog uticaja na ptice (zgod efekta barijere ili izmeštanja).

a. Zahtev Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode Vojvodine za "kontinuiranim monitoringom kretanja ptica" će se, verovatno, najbolje ispuniti zapošljavanjem obučenog posmatrača, pre nego instaliranjem radarskog sistema. Ova osoba će biti u mogućnosti da govori direktno sa kontrolnom prostorijom VE i da opiše/ potvrdi na kojim WTG-ovima treba rotirati elise da se spreči gubitak ptica.

4. Pokrajinski zavod za zaštitu prirode Vojvodine zahteva da se pripremi serija Planova za zaštitu vrsta (SPP) za Stepskog (banatskog) sokola, običnog mišara, kopca, običnu vetrušku i sve vrste slepih miševa. Zavod zahteva da SPP za banatskog sokola zahteva da se izbegava gradnja za vreme sezone parenja Stepskog (banatskog) sokola, ako se mesta gnežđenja uoče na lokalnom području. Ovo može imati uticaja na program gradnje, ali se smatra da je rizik Nizak. Graditelj mora da obezbedi da SPP ima direktnu vezu sa Planom upravljanja zaštitom životne sredine na gradilištu (CEMP). Njegova implementacija će zahtevati blisku saradnju između podizvođača za BoP i Specijaliste za ekologiju koga zapošljava EWK. Planirano nadgledanje ptica pre izgradnje treba da utvrdi prisustvo ptica koje se razmnožavaju i lokalizacije njihovih gnežđenja.

5. Kapacitet menadžmenta: Izgleda da graditelj namerava da drži nizak broj osoblja u okviru EWK i da dobija direktnu podršku od Glavnog inženjera vlasnika projekta i ostalih stručnjaka. Važno je da EWK ima dovoljno internih sposobnosti da obezbedi da se Projekat iznese u skladu sa zahtevima ESAP-a. Ovo se smatra rizikom Niskog nivoa. Stoga je važno da:

a. EWK zaposli mali tim koji će preuzeti unutrašnju odgovornost za rešavanje problema ESHS-a (sistem upravljanja zaštitom životne sredine, socijalnim pitanjima i zdravljem i bezbednosti). New Energu Solutions (NES), što je originalni graditelj koji ima mali, znalački tim u Beogradu, može obezbediti ovu uslugu. Potrebno je da NES obezbedi specijalistu za zdravlje i bezbednost (barem u toku perioda izgradnje), a ekologa/ ornitologa dugoročno. Biće potrebno da ovaj NES-ov tim bude odgovoran za pripremu i održavanje ESMS (trenutno nema uspostavljenog sistema upravljanja), nacрте osnovnog EMP (uključujući CEMP i OEMP), prikupljanje podataka od podizvođača za BoP i FSA,

vezu sa regulatornim telom, angažman u zajednici i pripremu godišnjih izveštaja EBRD-u.

b. Konačni ugovori sa podizvođačima za BoP i FSA moraju da uključe jasnu dodelu uloga i odgovornosti, da bi se obezbedila usaglašenost sa zahtevima ESP-a (2014.) i dogovorenim ESAP-om.

2. Kontekst Analize jaza

Pozadina

Evropska banka za obnovu i razvoj ("EBRD" ili "Banka") i Erste Bank ("Erste", a zajedno sa EBRD - "Zajmodavci") razmatraju finansiranje Vetroelektrane Kovačica ("Projekat") u Srbiji. Projekat je razradio Electrawinds K-Wind d.o.o (EWK) i podrazumevaće izgradnju i rad 38 vetroturbina, od kojih svaka ima kapacitet od 2,75 MW, plus podstanicu od 220/33 KV. Lokacija pokriva područje od oko 3 700 hektara i nalazi se na poljoprivrednom zemljištu blizu grada Kovačice, u pokrajini Vojvodina, oko 50km severoistočno od Beograda.

S obzirom da ovaj Projekat uključuje razvoj nerazvijenog područja, EBRD mu je dodelio Kategoriju A, što znači da mora da se sprovede sveobuhvatna Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja ("ESIA") i pregled pripadajućih dokumenata, nakon čega sledi javno otkrivanje tih podataka u periodu od najmanje 60 dana. Detaljnu ESIA-ju za ovaj projekat je pripremio WSP, a lokalne vlasti za životnu sredinu su ga odobrile u martu 2014. WSP je takođe pripremio nacrt Netehničkog rezimea ("NTS"), Plan angažmana zainteresovanih strana ("SEP") i Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja ("ESAP").

Prema zahtevima Zajmodavaca, Analiza jaza:

1. Analizira dokumentaciju Projekta i informacije prikupljene da bi se procenila usaglašenost sa:
 - Nacionalnim zahtevima za ekološka, socijalna, zdravstveno bezbedonosna i pitanja javne rasprave;
 - Svim relevantnim, značajnim standardima EU za zaštitu životne sredine; i,
 - Zahtevima EBRD-a (ESP 2014. i PRs).
2. Pregleda sve mere koje olakšavaju zaštitu životne sredine, socijalna i zdravstveno bezbedonosna pitanja, a koje su predložene zbog adekvatnosti.
3. Ocenjuje da li su javne rasprave i angažovanje zainteresovanih strana prilagođene za Projekat, da li su značajne i da li će omogućiti otkrivanje informacija i učešće javnosti u donošenju odluka
4. Ocenjuje da li će Projekat uključiti sve razborite mere da se izbegne, svede na minimum, ili ublaži bilo koja negativna promena u životnoj sredini i socijalnim uslovima i uticajima na javno zdravlje i bezbednost, naročito u odnosu na neproporcionalne uticaje na bilo koju grupu ljudi.

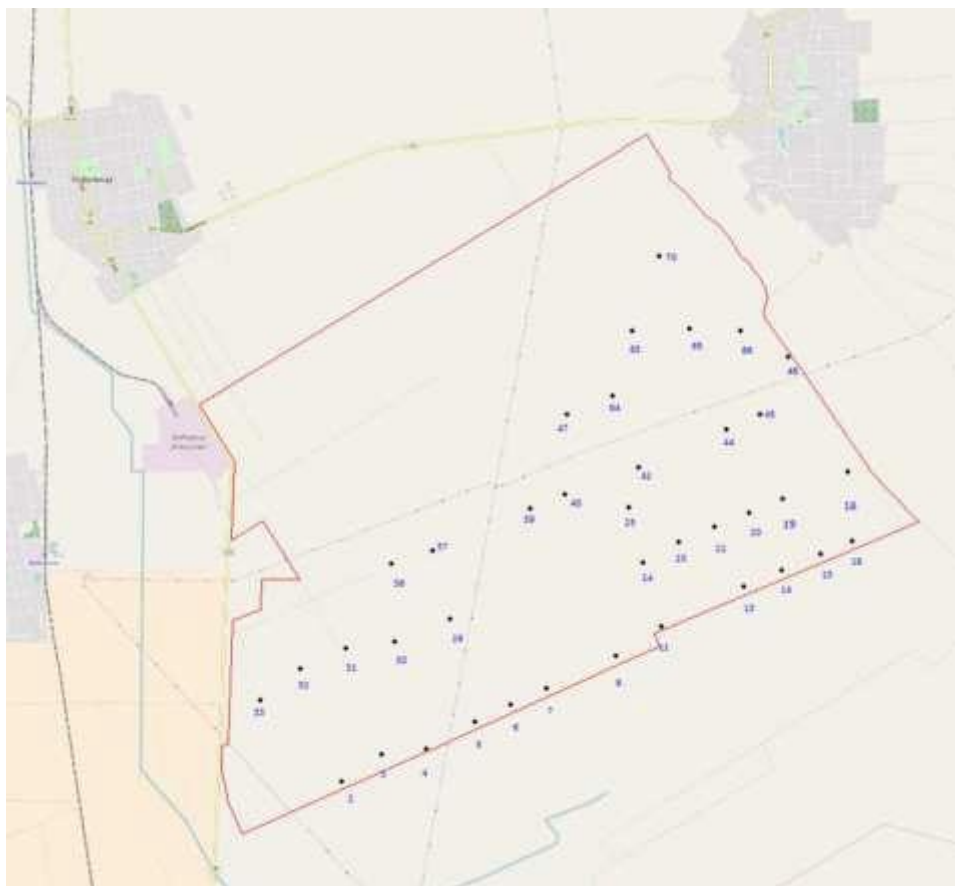
5. Identifikuje zahteve za sva naredna istraživanja i dodatnu dokumentaciju koja će biti potrebna da se pripremi, kao i dodatne procedure i aktivnosti koje je potrebno preduzeti da bi se ispunili zahtevi PR-a EBRD-a.

Opis projekta

Vetroelektrana Kovačica treba da je locirana na parceli zemljišta od 3 711 ha, između naselja Kovačice, Padine i Debeljače (videti Slike 1 i 2, ispod). Projekat se sastoji od 38 WTG-ova sa pojedinačno ocenjenim kapacitetom do 2,75MW, koji će davati ukupni kapacitet od 104MW. Turbine će imati tri elise, sa rotorom na zadnjoj strani turbine, vetroturbine sa horizontalnom osovinom, koje će biti visoke 110 m do (kućišta) rotora/(vratila) i 169 m do vrha elise. Turbine su spojene podzemnim kablovima od 33kV i razvodnim stanicama koje su povezane sa Podstanicom smeštenom u okviru vetroelektrane.

Slika 1 – General lokacija i opseg VE Kovačica

Slika 2 – Skica VEK koja pokazuje raspored WTG-ova

Preko lokacije trenutno prelaze brojni nadzemni kablovi za prenos:

- Nadzemni dalekovod visoke voltaže od 110 kV, u pravcu istok- zapad; i
- Nadzemni dalekovod visoke voltaže od 220 kV, u pravcu sever- jug. Podstanica će biti povezana sa ovim nadzemnim dalekovodom od 220KV.

U okviru predloženih granica VE nema stambenih jedinica. Postoji jedna struktura u okviru granica lokalizacije, koja je mali vinograd lociran u istočnom centralnom delu

lokacije. Dvospratna kuća koja je ruševna i ne koristi se i prateći spoljni objekti, sa malim područjem sa zasađenim drvećem i vinogradom (nepotpuna rečenica).

Originalni dizajn VE je koristio WTG-ove GE 2,5MW-120. GE je poboljšao operativni dizajn ove serije WTG-ova i EWK sad predlaže da se koristi noviji model WTG, GE 2.75MW-120. Postignuta je veća izlazna snaga povećanjem obrtnog momenta. ESIA je bila bazirana na jedinici od 2,5MW, ali je jedinica, a ne promena WTG-a ono što se smatra da je značajno (videti niže navedenu diskusiju).

Projekat će uključiti sledeću infrastrukturu za vreme izgradnje i rada:

- Vetroturbine i prateću infrastrukturu;
- Podloge za kranove od čvrstog materijala;
- Ulaz na lokaciju i prilazne staze;
- Prilazne staze unutar lokacije, između turbina, uključujući prolaze i uglove;
- Podzemne kablove, i električne i fiber optičke, između turbina;
- Jednu podstanicu na lokaciji i zgradu za održavanjem sa objektom za socijalnu pomoć (?)(welfare) (cirka 4 ha);
- Nadzemne dalekovode od podstanice na lokaciji do postojećih nadzemnih dalekovoda od 220kV;
- Privremeno građevinsko naselje;
- Moguća mesta iskopavanja/pozajmišta, da se obezbede materijali za prilazne puteve i turbine
- Temelje; i
- Trajni meteorološki toranj(njeve) (stub)

Izveštavanje analize jaza

Analiza jaza je rađena u februaru 2017. Revizorski tim se sastojao od g. Tony Iles (iskusnog, nezavisnog konsultanta za E&S iz UK) i g. Maje Simov (lokalni specijalista za E&S, koja radi za InSitu, Beograd).

Poseta lokacije je sprovedena za vreme nedelje koja je počela 6. februara. Sprovedena je inspekcija lokacije da bi se pribavilo razumevanje postavke (okruženja) Projekta. Kao deo inspekcije, održani su sastanci sa izabranim predstavnicima četiri lokalne zajednice na koje će ovaj Projekat uticati:

- **Kovačica:** Milan Garašević, predsednik opštine.

- **Debeljača:** Laslo Horti, sekretar mesne zajednice.
- **Crepaja:** Dragan Jovanov, član saveta mesne zajednice zadužen za poljoprivredu; Mirjana Kostić, član saveta mesne zajednice; Milan Đukić, sekretar saveta mesne zajednice.
- **Padina:** Jarmila Trnovski, sekretar saveta mesne zajednice

Analiza jaza je zasnovana na diskusiji sa timom za menadžment EWK-a, kao i na pregledu:

- Paketa za otkrivanje podataka, koji je WSP pripremio 2014, tj. ESIA izveštaja, NTS-a, SEP-a i ESAP-a.
- Tehničke DD (dužna marljivost-revizija potencijalnog investitora) revizorske kontrole, koju je uradio Parson Brinkerhoff iz WSP-a u decembru 2015.
- Informacija o vlasništvu zemljišta i ugovorima o o pravu korišćenja tuđeg vlasništva.
- Informacija o ishodu sastanaka javnih konsultacija koje je održao EWK.
- Dokumentacije vezane za dozvole, izdate od strane srpskih vlasti.

Većinu ovih informacija je obezbedio EWK. Nije bilo moguće, u okviru vremenskog roka i dogovorene raspodele resursa, da se bilo koja informacija potvrdi iz prve ruke.

Razrada ovog izveštaja je strukturirana oko Zahteva izvođenja nabrojanih u okviru Ekološke i socijalne politike EBRD-a (2014.). Tabela sa rezimeom Analize jaza je data nakon opisnog teksta. Analiza jaza je identifikovala brojna pitanja koja zahtevaju viši nivo kontrole i ESAP iz 2014. je, shodno tome, izmenjen. Revidirani ESAP je dat u poslednjem delu izveštaja.

Odricanje od odgovornosti

Ovaj izveštaj je pripremio g. AG Iles sa svom razložnošću, veštinom, brigom i marljivošću u okviru odredaba Ugovora sa EBRD-om (Klijent) i naslovio ga je na Klijenta. Izveštaj uzima u obzir informacije koje su Klijent i graditelj učinili dostupnim, kao i resurse osoblja koje mu je dedeljeno dogovorom sa Klijentom. G. AG Iles odriče bilo kakvu odgovornost prema klijentu i drugima u odnosu na pitanja izvan predmeta ovog Ugovora. Ovaj izveštaj je poverljiv za klijenta i njegove zainteresovane strane, i g. AG Iles ne prihvata bilo kakvu odgovornost bilo kakve prirode za znanje ovog izveštaja od strane treće strane, ili bilo koje druge zainteresovane strane, osim onih koji su ovim Ugovorom dozvoljene.

3. PR 1 - Ocena i upravljanje pitanjima i uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja

ESIA Proces

EWK je uspešno završio lokalne procedure EIA za Projekat. Pre pripreme EIA-e, opština priprema Detaljan plan regulacije za vetroelektranu. Iza ovoga sledi priprema Strateške EIA tog Plana. I Plan i Strateška EIA su preduslovi za Dozvolu za lokaciju. Srpski propisi EIA-e zahtevaju pripremu i prihvatanje Zahteva za snimanje pre nego što se radi konačna EIA.

Dozvola za lokaciju omogućava izgradnju 38 tornjeva vetrogeneratora, sa ukupnim maksimalnim, instaliranim kapacitetom do 125 MW (tj. WTG-ova do 3,2 MW), sa maksimalnom dužinom elisa (Iopatica) rotora do 60m i maksimalnom, ukupnom visinom do 190m, uz pomoćnu infrastrukturu i prilazne puteve do postojećih lokalnih puteva. Dozvola takođe sadrži tehničke specifikacije za turbine i sve pomoćne strukture, kao i planove u skicama.

Srpski regulatorni okvir, relevantan za ESIA proces je harmonizovan sa Direktivom EIA-e (2014/52/EU), Direktivom o staništima (92/43/EEC) i Direktivom o pticama (2009/147/EC). Nadležne vlasti za EIA su Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, sa sedištem u Novom Sadu. EIA koju je pripremio WSP pokriva vetroelektranu (38 turbina sa kapacitetom do 125 MW) i podstanicu.

Zahtev za snimanje je podnešen u septembru 2013. i kao rezultat je imao Odluku o osmatranju, izdatu u oktobru 2013. uz zahtev za EIA¹. Konačan EIA je podnešen vlastima u decembru 2013. Posle javnog objavljivanja podataka (detaljnije objašnjeno u delu PR 10, niže) i pregleda naimenovanog Tehničkog komiteta, EIA je odobren u martu 2014. Odluka o saglasnosti jasno navodi da mere ublažavanja i zahtevi monitoringa navedeni u EIA moraju biti implementirani tokom trajanja Projekta.

Primećeno je da razvoj strateškog i regulatornog okvira za projekte energije vetra u Srbiji nema potporu u regionalnim ili strateškim ocenama životne sredine i socijalnih pitanja. Generalna integracija regionalnih planova razvoja je prilično slaba uz Stratešku EIA koja primarno služi kao glavno oruđe planiranja u razvoju zemljišta. Među provedenim studijama, jedna koja se odnosi na EWK je *Uspostavljanje ekološke mreže u pokrajini Vpjudina*, koju je 2009. objavio

¹ U Srbiji, organu EIA je omogućeno da sprovodi procedure snimanja i osmatranja u isto vreme, da bi se skratilo administrativno trajanje procesa

Pokrajinski zavod za zaštitu prirode. U poglavlju sa naslovom *Vetroelektrane i zaštita biodiverziteta*, studija ukazuje na područja u pokrajini Vojvodina sa velikom vrednošću zaštite prirode i visokom vulnerabilnošću ptica, kao i na područja gde se smatra da će ptice imati nisku vulnerabilnost od vetroelektrana. Na osnovu ove procene, lokacija EWK i njena šira okolina leže u oblasti niske vulnerabilnosti ptica.

Prema srpskim propisima, jednom kad je izdata saglasnost EIA, ona važi dve godine, za koje vreme graditelj mora da počne sa izgradnjom. S obzirom da izgradnja VE Kovačica nije počela u roku od ove dve godine, EWK je podneo zvaničan zahtev vlastima (u martu 2016.), u kome traži zvanično mišljenje o potrebi za ažuriranjem EIA. Imajući na umu da je Preliminarni dizajn projekta (što je predmet za EIA) ostao nepromenjen, vlasti su odlučile da ažuriranje nije potrebno i u maju 2016. su zvanično potvrdile važenje postojeće EIA za sledeće dve godine. Ovo znači da izgradnja mora da počne pre 11. maja 2018.

Građevinska dozvola za VE omogućuje izgradnju 38 turbina vetrogeneratora, 33kV kablova za međusobno povezivanje i poveznju podstanicu od 33/220kV. Građevinska dozvola za put omogućuje izgradnju 40,052km prilaznih staza između vetroturbina.

Sproveden je odvojen EIA proces povezan sa 1,6 km pratećeg nadzemnog dalekovoda (220 kV) i postrojenjem sklopke transmisije. Javno preduzeće za prenos električne energije "Elektromreža Srbije" (vlasnik ovog elementa projekta) je zvanično podnelo Zahtev za snimanje nadzemnih dalekovoda u decembru 2015. Posle javnog objavljivanja, vlasti su izdale Odluku o snimanju u januaru 2016. uz odluku da EIA nije potrebna i zvanično zatvorili postupak.

VE Kovačica je usaglašena sa sa regulatornim zahtevima Srbije za zaštitu životne sredine, socijalna, zdravstvena i bezbedonosna i pitanja javnih konsultacija. Sve dozvole i licence koje nacionalno zakonodavstvo zahteva su pribavljene, sa izuzetkom građevinske dozvole za nadzemne dalekovode i postrojenja sklopke, čiji je rok za dobijanje sredinom aprila 2017². Pregled ključnih dozvola i status njihovog odobravanja je dat u Tabeli 1, ispod.

Element projekta	EIA Snimanje / Odluka o osmatranju	Dozvol uaza	EIA Odluka o saglasnosti	Građevinska dozvola
Vetroelektrana i podstanica	Izdata u oktobru 2013	Izdata u Septembru 2013	Odobrena u martu 2014. Obnovljena u 2016.	Izdata u decembru 2014, ažurirana u aprilu 2015.
Nadzemni dalekovodi i postrojenja sklopke	Izdata u januaru 2016	Izdata u februaru 2016	Nije potrebna	Čeka se. Zahtev podnešen u februaru 2017.

Tabela 1- Status ključnih dozvola i odobrenja za Projekat

Promene dizajna

Originalna ESIA WSP-a za Kovačicu je urađena na osnovu turbine GE 2.5-120 sa potencijalnom visinom rotora do 130m i visinom vrha od 190m. Graditelj se sad slaže da konačna jedinica bude GE 2.75 -120 jedinica, sa visinom rotora od 110m i visinom vrha od 170m. Ovaj WTG će generisati više struje, a malo je niži nego jedinica kandidat. O ovoj promeni WTG-a je obavešteno regulatorno telo u zvaničnoj Izjavi o usaglašenosti (SoC), decembra 2015. U SoC-u se izjavljuje da je originalna procena bila zasnovana na 'najgorem mogućem slučaju', te stoga ova promena WTG-a neće uticati na nalaze ESIA-je. NES je u maju 2016. primio zvanično obaveštenje od Opštine da neće biti potrebni nikakvi amandmani na originalnu ESIA-ju.

Pejsaž

Pejsaž lokalizacije u Kovačici i njenog okruženja je tipičan za Južnobanatski okrug. On se sastoji od širokih pruga neograđenih polja, u polupravilnom uzorku duž oblasti sa skoro ravnom topografijom. Plan parka vetroelektrane se primarno rukovodio ovom, nalik na mrežu, prirodom prugastog uzorka polja i mrežom postojećih prilaznih staza, sa ciljem da se obim dodatnih staza i gubitak plodne zemlje svede na minimum. Postoji nekoliko drveta i malo pošumljenog zemljišta, a glavni vertikalni elementi su stubovi različitih električnih dalekovoda koji presecaju područje. Naselja su skoro sasvim ograničena na sela i gradove.

ESIA smatra da lokalni pejzaž ima nizak senzibilitet i zaključuje da bi predloženi razvoj imao minoran negativan uticaj. Vetroturbine bi bile jasno vidljive i prominentne u pogledima iz malog broja kuća na obodima Kovačice, Padine, Debeljače i Crepaje, i iz nekih od nekolicine kuća u seoskom području oko Kovačice i Crepaje. Tamo gde postoji pogled, izgradnja će izazvati veliki negativan uticaj. Međutim, iz gradova, kao celina, videće se

² Zahtev za Građevinsku dozvolu je podnešen 03.02.2017. Zakonski rok je 15 dana.

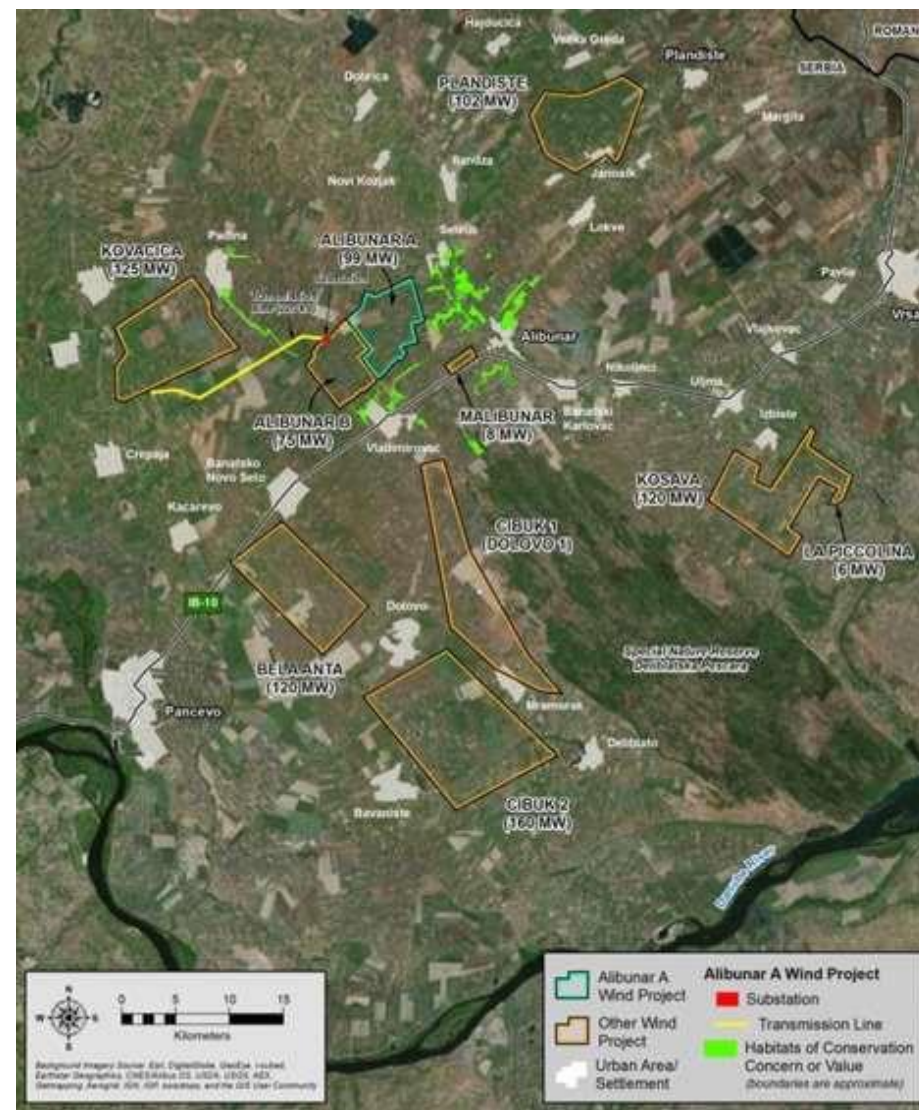
malo, ili nimalo, te je stoga efekat zanemarljiv. Uzimajući u obzir širi pejisaž Južnonabanatskog okruga, očekuje se da će uticaj biti minoran do zanemarljivog.

Uniformno bojenje turbine jednom bojom koja se slaže sa tipičnom bojom neba, može biti veoma vredno za smanjenje i vizuelnog i uticaja na pejisaž. Međutim, Odluka o uslovima zaštite prirode Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode pokrajine Vojvodina (26.02.2014, br.: 03-908/9) zahteva da se vrh elise (lopaticе) turbine boji crvenom bojom.

Potencijalni kumulativni uticaj

Lokalni EIA proces je adekvatno ocenio potencijalne kumulativne efekte rada VEK-a u kombinaciji sa ostalim predloženim vetroelektranama, a posebno efekte na ekologiju i zaštitu prirode, pejisaž i vizuelne receptore, buku i treperenje senki. Međutim, EIA nije uzela u obzir verovatnoću da se periodi izgradnje nekih vetroelektrana mogu preklapati, što ukazuje da nisu predviđeni potencijalni kumulativni efekti tokom gradnje. U vreme razrade EIA-e (2013.) raspored izgradnje vetroelektrana nije bio utvrđen, s obzirom da su glavni zakonodavni akti još uvek bili u razradi. Međutim, vrlo je verovatno da će se periodi izgradnje VEK i najmanje jedne od ostalih vetroelektrana preklapati u nekom obimu, što može da izazove značajan uticaj na luku Pančevo i put E-70, koji prolazi kroz istočne obode grada, pre nego što skrene ka Alibunaru. VEK-u će biti potrebno da ustanovi i održava veze saradnje sa ostalim graditeljima i lokalnim vlastima, zbog razumevanja kombinovanih efekata istovremene gradnje VEK-a i ostalih vetroelektrana u oblasti, naročito efekata na saobraćaj i transport, lokalnu infrastrukturu i javnu bezbednost.

Neizbežno je da će gradnja i rad kombinacije VE-na imati kumulativni uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja; neki će biti korisni, a neki štetni. Bilo bi veoma razumno, i uistinu, poželjno, da se završi Ocena kumulativnog uticaja (CIA). Međutim, da bi CIA imala smisla, mora se zasnivati na dobrim, pouzdanim informacijama. Prikupljanje informacija je neophodno za kompletiranje CIA-e, te će stoga zahtevati saradnju svih graditelja. Čak i onda može biti nemoguće za neke graditelje da obezbede pouzdane informacije o detaljima dizajna i programu. Nekim graditeljima će možda biti potrebno da se uradi nova EIA. Zainteresovane strane u Projektu ne smeju da vide korišćenje neosnovanih pretpostavki koje se odnose na moguće projekte kao tačnih ili neizbežnih, i loša CIA će vrlo verovatno imati štetan efekat po lokalne zainteresovane strane, kao i na nacionalne i međunarodne NVO-je.

Slika 3 – Satelitski snimak koji pokazuje lokaciju predložene vetroelektrane (reprodukovano iz RCIA VE Alibunar)

Kapacitet i sposobnost rukovodeće strukture

Pošto formalna struktura Projekta Blacksmith SPV (trenutno se na njega poziva kao na EWK) tek treba da se ustanovi, nije moguće dati ocenu kapaciteta rukovodeće strukture tima koji iznosi projekat. Izgleda da graditelj namerava da drži nizak broj osoblja u okviru EWK i da tokom gradnje dobija direktnu podršku od Glavnog inženjera vlasnika projekta i ostalih stručnjaka (i lokalnih i međunarodnih).

Sistemi rukovođenja

EWK je razrada SPV-a i još uvek nema potvrđenu strukturu menadžmenta, osoblje i sisteme rukovođenja. ESAP sadži više Radnji koje se bave ovim propustima. Neke od ovih Radnji će biti primarna odgovornost podizvođača i namerava se da EWK Sistemi upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (ESMS) daju okvir za sisteme podizvođača.

Važno je da su ugovorni odnosi između graditelja, NES-a, dobavljača WTG-a, podizvođača BoP-a i FSA, jasni i da su obaveze sistema rukovođenja deo ugovora.

4. PR2 - Rad i radni uslovi

EWK je razrada SPV-a i još uvek nije dogovoren nivo osoblja. Izgleda da graditelj namerava da drži nizak broj osoblja u okviru EWK i da tokom gradnje dobija direktnu podršku od Glavnog inženjera vlasnika projekta i ostalih stručnjaka. Svedeno nije verovatno da će biti bilo kakvih problema sa radnim uslovima u okviru EWK, s obzirom da oni moraju biti usaglašeni sa srpskim nacionalnim standardima. Biće važno da se obezbedi da se naimenovani građevinski podizvođači i njihovi dobavljači pridržavaju srpskog Zakona, kao i za rad vezanih zahteva EBRD-a koji su sadržani u PR 2.

U ESIA-ji se naročito kaže: *Projekat će kreirati neke direkne mogućnosti zapošljavanja, međutim približno 40% mogućnosti će biti za polukvalifikovani i kvalifikovani rad, za koji se očekuje da većinom bude angažovano nacionalno i međunarodno osoblje, te stoga uticaj na lokalnu zajednicu možda neće biti značajan. Angažovanje radnika koji nisu stalno zaposleni će pratiti najbolje međunarodne prakse, uz glavne mere koje se sastoje od sledećeg:*

- Implementacija transparentnih i fer procedura angažovanja
- Postarati se da su svi radnici koji nisu stalno zaposleni, angažovani u skladu sa i nacionalnim zakonodavstvom i važećim međunarodnim (ILO) standardima i preporukama.

Što se tiče EMS-a, važno je da su ugovorni odnosi između graditelja, NES-a, dobavljača WTG-a, podizvođača BoP-a i FSA, jasni i da su obaveze EWK po PR2 deo ugovora.

5. PR3 - Efikasnost resursa i Prevencija i kontrola zagađenja

Kao i kod ostalih PR-ova, većina neophodnih kontrola menadžmenta će se razraditi u okviru Plana upravljanja zaštitom životne sredine na gradilištu (CEMP) i Operativnim planom menadžmenta (OEMP). Ažurirani ESAP sadži preporuke za pripremu Operativnih kontrolnih procedura EMS-a za Efikasnost resursa, Prevenciju i kontrolu zagađenja i upravljanje vodama, otpadom i opasnim materijalima.

6. PR4 - Zdravlje i bezbednost

Zdravlje i bezbednost na radu

Naimenovani građevinski podizvođači i dobavljači će morati da se pridržavaju srpskog Zakona o zdravlju i bezbednosti na radu, koji je u velikom delu u skladu sa zahtevima EBRD-a sadržanim u PR 4. ESAP sadži više Radnji koje su namenjene za obezbeđivanje usaglašenosti sa PR4.

Zdravlje i bezbednost zajednice

ESIA razmatra širok spektar potencijalnih problema vezanih za zdravlje i bezbednost zajednice, uključujući elektromagnetna polja, prestanak rada / padanje elise, odbacivanje leda, udar грома i sudar sa letelicama. Nađeno je da su rizici zanemarljivi (primećujući da je najbliža stambena imovina lokalizovana na približno 1.5 km od najbližeg), te ESIA zaključuje:

- *Mada je nekoliko rizika po zdravlje i bezbednost udruženo sa izgradnjom i radom predloženog razvoja, očekuje se da su, kroz upravljanje dizajnom i implementaciju odgovarajućih sistema upravljanja zdravljem i bezbednosti, potencijalni efekti zanemarljivi.*

Radarske studije su urađene za Civilni i Meteorološki radar i zaključeno je da VE neće imati uticaja na bilo koji deo radara.

Buka i vibracije

Zakon o buci u životnoj sredini Srbije predviđa da je pojedinac ili kompanija koja je vlasnik ili korisnik izvora buke, obavezna da radi merenja buke uz prateće izveštaje merenja, koje rade ovlašćene institucije. IFC (međunarodna finansijska korporacija) je dao Smernice za zaštitu životne sredine, zdravlje i bezbednost za energiju vetra (April 2007.)

u kojima se kaže da uticaj buke neće proizvesti maksimalni porast od 3 dB u nivou pozadinske buke na najbližoj lokaciji receptora.

ESIA zaključuje da:

Na najbližim receptorima osetljivim na buku, nivoi buke pri izgradnji će biti, sa značajnim marginama, ispod odgovarajućih kriterijuma. Stoga je značaj efekta udruženog sa bukom tokom izgradnje identifikovan kao 'Zanemarljiv'. Takvi uticaji će po prirodi biti lokalni, kratkoročni i privremeni.

- *Za ogromnu većinu lokacija i perioda dana, nivoi buke pri radu turbine neće prelaziti preovladavajuće nivoe pozadinske buke, odnosno nivo preovlađujuće pozadinske buke neće biti predmet značajnog povećanja. Na Lokaciji 5, identifikovano je da će nivoi buke pri radu turbine biti primetno iznad nivoa preovlađujuće pozadinske buke u večernjim i noćnim sarima. Međutim, ovo se mora sagledati u kontekstu da će odgovarajući kriterijumi apsolutnog nivoa buke biti ispoštovani i da su posledični nivoi buke od turbine niski.*
- *Značaj efekta udruženog sa bukom pri radu turbine je stoga identifikovan kao 'Zanemarljiv' dto 'Minoran' u najgorem slučaju.*

Graditelj se sad slaže sa GE da će oni snabdeti jedinicom GE 2.75 -120. Ovaj WTG će generisati više struje, a malo je niži nego jedinica kandidat. Podaci o buci koje je dao GE potvrđuju da će nivoi buke koje generiše jedinica od 2,75MW, biti isti kao kod kandidata WTG od 2,5MW. O ovoj promeni WTG-a je obavesteno regulatorno telo u zvaničnoj Izjavi o usaglašenosti, decembra 2015. DNV GL potvrđuje da će nivoi buke koje generiše jedinica od 2,75MW, biti isti kao WTG od 2,5MW (one su obe u okviru istog tipa sertifikata), i da neće biti potrebno da se ponovo ocenjuje uticaj buke koju proizvodi VE.

Treperenje senki

Treperenje senki je izazvano kad sunčeva svetlost prolazi kroz elise turbine koja se okreće. To može biti problem za one osobe koje žive u blizini, ili imaju posebnu orijentaciju ka vetroelektrani. Srpski propisi kažu da udaljenost od turbina do najbliže stambene jedinice mora biti veća od 500m. Ovo se smatra maksimalnom površinom oblasti na kojoj dolazi do treperenja senki. Međutim, najbolje međunarodne prakse kažu da minimalna udaljenost od turbine do stambene jedinice mora biti najmanje deset prečnika rotora, tj. 1 260m, da bi se obezbedilo eliminisanje treperenja senki.

Kovačica ES kaže da je ocena treperenja senki sprovedena za 38 turbina sa dimenzijama visine rotora od 120m i prečnikom rotora od 120m. Nije bilo stambene imovine u krugu proučavane oblasti od 1200m, ali su dva receptora, koja su bila locirana na 1 314m i 1 318m, smatrana da su u krugu ESIA-je. WSP zaključuje da na ovu

stambenu imovinu treperenje senki neće uticati. Nisu preporučene nikakve mere ublažavanja.

Bezbednost u saobraćaju i na putevima

U socijalno –ekonomskom delu ESIA-je, prepoznaje se potencijalni uticaj visokog nivoa saobraćaja tokom izgradnje na lokalne zajednice. Ovo može da varira od gužve u saobraćaju, ometanja bukom i prašinom i povećanog rizika od saobraćajnih nesreća. Transportna ruta prolazi kroz samo jednu naseljenu oblast, lokalnu zajednicu Crepaja. ESIA sugeriše da ovi uticaji mogu biti rešeni primenom sledećih mera:

- *Obezbediti pravovremene informacije osobama /domaćinstvima lokalizovanim duž transportne rute, da će doći do povećane transportne aktivnosti u njihovoj oblasti*
- *Razviti i primeniti plan upravljanja saobraćajem*
- *Kodeks ponašanja za radnike (smernice o bezbednoj vožnji)*
- *Saradnja i koordinacija sa lokalnim objektima za zdravlje i bezbednost – obezbeđenje.*

Dobavljači WTG-a su preduzeli proučavanje sobračajnih ruta. Ova studija je korisna zato što opisuje promene transportnih krivulja ili privremeno uklanjanje opreme puta koja je potrebna za uspešnu dostavu elemenata WTG-a. Međutim, studija ne uključuje bilo kakvo razmatranje bezbednosti na putu, ili vreme kretanja vozila. Zbog prirode i obima saobraćaja tokom izgradnje, ESAP uključuje preporuku da se pripremi zvaničan Plan upravljanja saobraćajem. Ovaj Plan treba da uključi detaljnu procenu rizika.

7. PR5 – Kupovina zemljišta, prisilno raseljavanje i ekonomsko premeštanje

ESIA uključuje socijalno –ekonomsku procenu koju su preduzeli lokalni specijalisti konsultanti (Link011). Procena iz 2012. zaključuje da:

- *Za vreme izgradnje, predloženi razvoj može imati minorne do umerene uticaje na živi svet, što je prouzrokovano oštećenjem useva, u zavisnosti od površine zahvaćenog zemljišta i broja korisnika koji će trpeti uticaj.*
- *Predloženi razvoj će imati zanemarljiv ili minoran negativni efekat zbog gubitka poljoprivrednog zemljišta ili prilaza zemljištu, kao i u smislu uticaja na zdravlje, bezbednost i sigurnost zajednice, nesreće i ometanja udružena sa transportom.*

- Svi negativni uticaji se mogu uspešno ublažiti kroz implementaciju odgovarajućih mera, primarno kompenzacijom bilo kakvih gubitaka i potpunim ponovnim uspostavljanjem zahvaćenog zemljišta, kao i pravovremenim davanjem informacija osobama pod uticajem, upravljanjem žaljenjem, itd.
- Projekat će imati neke minorne pozitivne uticaje vezane za kreiranje direktnih i indirektnih mogućnosti zapošljavanja i pridruženih pozitivnih uticaja na živi svet. Da bi se ovi uticaji dalje povećavali, biće važno da se usvoji lokalno zapošljavanje i lokalna nabavka dobara i usluga.

Revizor smatra da se NES već bavio ovim ključnim pitanjima i da će ESAP dugoročno obezbediti donošenje najboljih praksi. Vežbe javnih konsultacija izgleda da su do sada bile efikasne (takođe videti Deo 11 ovog izveštaja) i uspostavljeni su mehanizmi za žalbe.

Ukupno 7ha obradivog zemljišta (kukuruz, suncokret, pšenica, itd.), biće zauzeto tokom gradnje i ostaće trajno zauzeto u fazi rada. Ovo se prevodi u 0,18% lokacije Projekta i 0,01% od ukupne površine obradivog zemljišta u opštini Kovačica.

Zemljište potrebno za Projekat je kupljeno na dobrovoljnoj osnovi i po tržišnoj ceni i proces je u saglasnosti sa zahtevima PR5 i člana 69 Zakona o planiranju i izgradnji. Većina zemlje je stečena putem trajnih ugovora o pravu korišćenja tuđeg vlasništva i samo je ukupna površina od 4,5ha (za kontrolnu zgradu i električnu podstanicu) kupljena preko kupoprodajnog ugovora. Trenutno je stečeno svo zemljište, osim zemljišta za građevinsko naselje, čija lokalizacija još uvek nije utvrđena, ali se planira da se i ono kupi putem trajnog ugovora o pravu korišćenja tuđeg vlasništva.

Zakon o planiranju i izgradnji (Službeni glasnik RS br. 72/2009, 81/2009, 64/2010, 24/2011, 121/2012, 42/2013, 50/2013, 98/2013, 132/2014, 145/2014) predviđa određena zakonska prava korišćenja tuđeg vlasništva u vezi sa vetroelektranama i ostalim energetskim objektima. Ovo uključuje kretanje elisa vetroturbina i dalekovoda iznad susednog zemljišta, kao i pravo korišćenja puta kroz susedno zemljište za vreme gradnje. Korisnici zemlje, pogođeni ovim, treba da se kompenzuju po tržišnoj ceni za bilo kakav gubitak useva i štetu.

Revizor je video kopiju ugovora o pravu korišćenja tuđeg vlasništva i smatra se da je jasna u namerama i visini plaćanja koje je urađeno. Ključne klauzule su:

- *Ovim Vlasnik zemljišta dozvoljava kompaniji New Energy Solutions doo Beograd da trajno postavi vetroturbinu br. [2] na Zemljište koje će zauzimati površinu od [3500] m², sve u saglasju sa tehničkom dokumentacijom, i prolaz kroz njega, tj. transport kroz Zemljište za vreme faze izgradnje i posle toga, u svrhu održavanja posle toga, tako dajući trajno i*

prenosivo pravo korišćenja tuđeg vlasništva za instalaciju i održavanje tornja vetroturbine, kao i pravo pristupa Nosiocu prava korišćenja i bilo kojoj trećoj strani na koju ovo pravo može da se prenese poštujući ovaj Ugovor (u daljem tekstu se naziva "Pravo");

- *Nosilac Prava takođe preuzima na sebe da će, nakon što dobije građevinsku dozvolu za vetroelektranu, ponuditi Vlasniku zemljišta mogućnost jednokratne nadoknade štete, koju Vlasnik zemljišta može da pretrpi za vreme rada vetroelektrane tokom prvog perioda od 25 godina, u iznosu od €12 500 (dvanaest hiljada pet stotina evra), i koju Vlasnik zemljišta može iskoristiti najkasnije do plaćanja Kompenzacije za prvu godinu.*
- *Nosilac Prava preuzima na sebe da Vlasniku zemljišta plati specijalnu naknadu za moguću štetu (odvojeno od gore definisane Kompenzacije), koja može nastati za vreme pripremnih i istraživačkih radova, pre 2015. godine, u iznosu od €1 000 (jedna hiljada evra) u dinarskoj protuvrednosti, računato po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan plaćanja, na tekući račun Vlasnika zemljišta' br. [205-1001527699201-45] kod [Komercijalne banke], u roku od 3 (tri) radna dana od sudske overe ovih Ugovornih strana.*
- *Ovim Vlasnik zemljišta priznaje da gore opisani iznosi Kompenzacije (obe alternative, bilo jednokratna, bilo godišnja), zajedno sa posebnom naknadom koja treba da se isplati po zaključenju ovog Ugovora, prelaze prosečnu tržišnu cenu koja se plaća za jedan hektar obradivog zemljišta na istoj ili faktički istoj lokaciji zemljišta na teritoriji rečene opštine, u vreme zaključivanja ovog Ugovora.*
- *Povrh Kompenzacije, Nosilac Prava, ili treća strana kojoj Nosilac Prava može da prenese prava na Projekat, plaća Vlasniku zemljišta jednu dodatnu nadoknadu za uništene useve tokom perioda izgradnje, ukoliko je Zemljište bilo korišćeno i okopavano za vreme obrađivanja, kao i svaku moguću štetu nastalu posle izgradnje, ukoliko je takva šteta prouzrokovana uklanjanjem ili nepravilnim radom i popravkama, a razume se da štetu mora da, na osnovu nalaza svedoka, utvrdi nezavisan sudski veštak, na osnovu tržišne cene.*

Ugovor pokriva početni period od 25 godina i dozvoljava reevaluaciju vrednosti zemljišta u tom momentu.

Revizor smatra da je finansijska kompenzacija pravedna i u skladu sa nacionalnim vrednovanjem zemljišta/ poljoprivredne proizvodnje. Vlasnicima zemljišta je bio ponuđeno da biraju između godišnjeg plaćanja od €1,000 po WTG-u i jednokratnog plaćanja od €12 500 za prvih 25 godina.

Vlasnicima zemljišta koje je stečeno putem ugovora o pravu korišćenja tuđeg vlasništva, izvršeno je jednokratno plaćanje po potpisivanju ugovora, za svaku štetu koja može nastati za vreme pripremnih i istraživačkih radova do 2015. godine. 2015. godine je izvršeno drugo jednokratno plaćanje svim vlasnicima, s obzirom da izgradnja još uvek nije bila počela te godine, kao što je ranije planirano. Počevši od 2017. godine, svaki vlasnik koji je ovim pogođen, primiće godišnju kompenzaciju za period od 25 godina. Prva godišnja rata je planirana da se uplati na proleće 2017. i vlasnici će morati da odluče da li žele da primaju godišnje rate, ili jednokratno plaćanje za period od 25 godina (polovina od ukupne sume koja se prima u godišnjim ratama). Ovi ugovori o pravu korišćenja tuđeg vlasništva takođe jasno naglašavaju da će bilo koja šteta koja je nastala na usevima, ili zemljištu tokom izgradnje ili rada, biti kompenzovana po punoj tržišnoj ceni.

8. PR6 - Biodiverzitet i živi prirodni resursi

VE Kovačica će biti locirana na poljoprivrednom zemljištu (uglavnom žitarice), te neće biti direktnog uticaja na prirodno stanište ili druge prirodne resurse. Zemljište ispod WTG-ova će ostati u poljoprivrednoj upotrebi. Kao i kod mnogih drugih vetroelektrana, najveći uticaj će, verovatno, biti potencijalni uticaj na ptice i slepe miševe, a ovo je opisano u sledećim delovima.

Lokalna EIA je ustanovila da nema oblasti od vrednosti za zaštitu prirode na koju bi VE mogla uticati. Najbliža oblast zaštite lokaciji VEK-a je Srednje Potamišje, koje se prostire oko 10 km na severozapad. Ono je označeno kao poseban prirodni rezervat i međunarodno važna oblast za ptice. Smatra se da VEK neće imati uticaja na tu oblast. Duž istočne granice lokacije, postoji mala, lokalno naznačena ekološka mreža Dolina. Rano u procesu razvoja planova, VE K je, na zahtev Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, pomerila tri najbliže turbine 500 m dalje od ekološke mreže. Ne očekuju se negativna dejstva na ovu ekološku mrežu.

Verovatan uticaj na ptice i slepe miševe

Nalazi ESIA WSP-a:

- *Ornitološke studije nisu ukazale na to da je lokacija na putu bilo kog habitualno korišćenog puta migracije za bilo koje ptice, uključujući migratorne grabljivice, divlju perad, vodenu perad i rode.*
- *Misli se da se četrdeset devet različitih vrsta običnih barskih, ptica obradivog zemljišta i šumskih ptica pari na lokaciji, uključujući vivka, poljsku ševu, češljugara, stepsku trepteljku, grlice,*

veliku strnadicu, sivu vranu i štiglicu. Ukupno je zabeleženo 16 vrsta grabljivica, uključujući vrste od nacionalnog i međunarodnog interesa za zaštitu, uključujući stepskog sokola, belorepog orla, običnu vetrušku, crvenonogu vetrušku, poljsku eju i eju livadarku. Nadgledanje ukazuje na to da lokaciju koristi za parenje obična vetruška, obični kobac, obični mišar, dugouha sova i mala sova.

- *Sve vrste slepih miševa koje su zabeležene na lokaciji su strogo zaštićene u Srbiji i na evropskom nivou. Od zabeleženih vrsta, za najmanje 8 vrsta ili populacija grupa vrsta se zna da su stabilne u Srbiji, sa samo dve vrste ili grupe, za koje se misli da su u opadanju. Nadgledanja nisu ukazala da se bilo koji slepi miš ima leglo na lokaciji. U odnosu na slepe miševe, potencijalni efekti uključuju gubitak staništa i poremećaj i izmeštanje za vreme izgradnje / povlačenja iz rada, uz rizik od direktnog mortaliteta u radnoj fazi Projekta. Smatra se da ovi efekti imaju umeren do minoran značaj u odsustvu mitigacije.*
- *Potencijalni uticaji predloženog razvoja na ptice i slepe miševe uključuju gubitak staništa, i poremećaj i izmeštanje i direktan mortalitet za vreme izgradnje, rada i povlačenja iz rada vetroelektrana. Smatra se da će gubitak i fragmentacija staništa, uz poremećaj i izmeštanje, kao rezultat izgradnje i rada vetroelektrane, verovatno nastati za vrste grabljivica, uključujući stepskog sokola, običnog mišara, običnu vetrušku i običnog kopca, zajedno sa vrstama barskih, ptica obradivog zemljišta i šumskih ptica. Smatra se da su ovi efekti privremeni za vreme izgradnje. Sa posebnim obzirom što se tiče stepskog sokola, smatra se da će ovi efekti imati umeren značaj.*
- *Za vreme faze rada Projekta je moguće da dođe do direktnog mortaliteta za barske, ptice obradivog zemljišta i šumske ptice i stepskog sokola. Nijedna druga vrsta, uključujući grabljivice, guske i labudove nema značajne letove na Potencijalnoj visini rizika od sudara (PCH). Efekat direktnog mortaliteta je nesiguran za stepskog sokola, pošto je bio ograničen broj letova na PCH, što ukazuje da ova vrsta na lokaciji ima tendenciju da leti na manjim visinama. Uprkos tome, efekat bilo koje kolizije bi bio od velikog značaja u odsustvu mitigacije.*
- *Ukupni rezidualni efekti minomog značaja će ostati u odnosu na direktan mortalitet i gubitak staništa i poremećaj za stepskog sokola, običnu vetrušku, običnog mišara, običnog kopca, barske, ptice obradivog zemljišta i šumske ptice i slepe miševe.*

I dok ESIA nadgledanje nije našlo mesta gnežđenja stepskog sokola unutar granica VE, WSP je zauzeo oprezan pristup upravljanju potencijalnim uticajima na ove vrste. Savetuje se da se radovi na izgradnji obavljaju izvan priznate sezone parenja. Pošto je veoma verovatno da će se izgradnja obavljati za vreme sezone parenja, CEMP mora da uključi brigu o osnivanju odgovarajućih tampon zona oko svakog mesta gnežđenja. Takođe je primećeno da sav rad na izgradnji treba da izbegava bilo kakvo nanošenje štete postojećoj vegetaciji.

ESIA uključuje Procenu rizika od sudara koja je sprovedena u skladu sa Smernicama SNH. Model predviđa mortalitet nakon sudara sa elisom rotora za običnog mišara, običnu vetrušku i stepskog sokola. Ovo su bile jedine tri vrste grabljivica za koje je nađeno da lete na nivou PCH unutar granica nadgledanja (videti Tabelu 2). I mada nijedan gubitak jedinki zaštićene vrste nije dobrodošao, ove brojke su niske.

Vrsta	Godišnji rizik od sudara (98% izbegavanja)	Rizik od sudara tokom 25 godina (98% izbegavanja)
Obični mišar	0,03	0,81
Stepski soko	0,12	2,88
Obična vetruška	0,05	1,44

Tabela 2 – Rizik od sudara za ključne vrste grabljivica

Važno je da EWK zaposli odgovarajuće kvalifikovanog ekologa/ ornitologa (Službenik za ekologiju na gradilištu ili ECoW), i to najmanje dva meseca pre početka gradnje. ECoW će biti odgovoran za pripremu SPP-ova, preduzimanje nadgledanja pre izgradnje i monitoring uticaja VE na populaciju ptica i slepih miševa.

Što je važno, ESIA i Pokrajinski zavod za zaštitu prirode u pokrajini Vojvodina preporučuju / zahtevaju :

1. da se pripremi serija Planova zaštite vrsta (SPP) za Stepskog (banatskog) sokola, običnog mišara, kopca, običnu vetrušku i sve vrste slepih miševa. Očekuje se da SPP-ovi uključuje kontrolu prevencije gubitka staništa i da ustanove tampon zone (različitog radijusa, u zavisnosti od vrste) za vreme sezone parenja, da bi se obezbedilo da se poremećaj ptica svede na minimum. Preduzeće se detaljno nadgledanje oblasti označenih za raščišćavanje. Ukoliko se otkrije gnezdo, onda će ECoW ustanoviti odgovarajuću tampon zonu i nikakav rad se neće obavljati sve dok se ne smatra da ptice koje se gnezde više ne koriste područje.

SPP za stepskog sokola će zahtevati kontinuiran monitoring jedinki za vreme rada VE (opservacija iz dana u dan i za vreme kritičnih perioda životnog ciklusa ptice, npr. rasta perja). Ukoliko jedna jedinka ima rizik od udara, onda će operatori morati da zaustave pojedinačni WTG dok ptica ne krene dalje. Podaci iz monitoringa mogu da se upotrebe da se ukaže na opseg u kome su radovi na izgradnji uticali na ponašanje vrsta i da li su njihovi članovi napustili svoja staništa zbog uznemiravanja. Dalje ublažavanje za stepskog sokola, u cilju smanjenja potencijalnog dejstva na gubitak staništa, uključuje razmatranje graditelja o ublažavanju izvan lokacije. Ovo će uključiti posvećenost da se istraži izvodljivost obezbeđivanja veštačkog mesta gnežđenja u širem regionu.

2. Uklanjanje drveća u dolini i duž teških staza se mora izbegavati, osim ukoliko nije od suštinskog značaja za bezbednu izgradnju vetroturbina i staza. Mora se uzeti u obzir obezbeđivanje novih staništa na ivicama pošumljenog zemljišta u oblastima koje ne treba da se razvijaju, da bi povećale postojeći linearni habitat (resursi za traženje hrane i kretanje za slepe miševe).
3. Da bi se zaštitile migratorne vrste, postrojenja vetroelektrana koja prelaze 50 MW instaliranog kapaciteta *treba da su opremljena na način koji osigurava kontinuirani monitoring ptica i slepih miševa koji preleću preko teritorije koju zauzima postrojenje vetroelektrane*. "Način" nije opisan, ali ovo može da se odnosi na instalaciju radarskog sistema za ptice, ili korišćenje obučenog posmatrača koji može da uputi direktan zahtev kontrolnoj prostoriji VE da rotira lopatice WTG-a. Pošto brojne ptice prolaze kroz prostor VE (i grabljivice i migratorne vrste), sugerisano je da će obučeni ornitolog obezbediti viši nivo kontrole od radarskog sistema. Međutim, biće neophodno da se razmotre podaci o monitoringu i mortalitetu iz prve tri godine rada, da bi se potvrdila efikasnost ornitologa.

Ono što je zajedničko svim razvojnim projektima, zahtevi uprave se često kvalifikuju rečima "gde je to moguće". Ovo može da se vidi kod graditelja kao opravdanje za ulaganje manje truda u ova pitanja. Stoga je važno da su SPP-ovi visokog kvaliteta i da se pridržava SPP-a. ESAP uključuje mere koje su namenjene da osiguraju iznošenje preporuka ESIA-je. Zbog prirode ugovorne strukture kompanije za razvoj, biće važno da se obezbedi da se podizvođač za BoP zakonski veže za zahteve ESAP-a.

9. PR7 – Autohtoni narodi

Nije primenljivo na ovaj Projekat.

10. PR8 – Kulturno nasleđe

Mada se lokacija VEK-a ne smatra za bogatu kulturnim nasleđem, ESIA je identifikovala nekoliko lokacija gde bi mogli da se nađu arheološki važni predmeti i moraju da se preduzmu mere da se oni zaštite:

- Zona Zaštite I – područje koje uključuje turbine br. 5 i 32, gde arheološka iskopavanja treba da se preduzmu pre bilo koje vrste osnovnih radova, zemljanih radova, ili bilo koje druge aktivnosti koja potencijalno može da poremeti podzemne arheološke ostatke;
- Zona Zaštite II – područje koje uključuje vetroturbine br. 4, 9, 19, 20, 21, 44, 46, i 70, gde mora da postoji arheološki nadzor zemljanih radova za vreme konstrukcije vetroturbina, instalacionih ruta i ostale infrastrukture. Ukoliko bi supervisor identifikovao bilo koji potencijalno interesantan ili vredan “slučajni nalaz”, onda bi morala da se preduzmu detaljna arheološka iskopavanja (kao i za Zonu I);
- Zona Zaštite III – ostatak područja vetroelektrane, gde bi podizvođači trebalo da momentalno prestanu sa radovima u slučaju nalaza arheološke lokacije ili arheološkog predmeta. Ako se ovo desi, onda podizvođač mora odmah da obavesti Zavod za zaštitu kulturnih spomenika u Pančevu, i da preduzme mere da spreči uništavanje ili oštećenje nalaza i da ih čuva na tačnom mestu i u položaju gde su nađeni.

Ovi zahtevi moraju sačinjavati deo Plana upravljanja zaštitom životne sredine na gradilištu.

11. PR10 - Otkrivanje informacija i angažovanje zainteresovanih strana

VEK je prisutan u oblasti više od četiri godine, za koje vreme su organizovan razni sastanci, javne prezentacije i konsultacije sa ugroženim zajednicama, lokalnim vlastima i institucijama pokrajine. NES je izjavio da su oni koristili publikaciju IFC-a o Javnom otkrivanju podataka, kao smernicu tokom procesa konsultacije.

Inicijalni sastanci zainteresovanih strana su održani sa vlasnicima parcela zemljišta koje bi bile potrebne za ispunjavanje zahteva preliminarog dizajna Projekta. NES je ovo uradio da bi obezbedio da pojedinci koji su na potencijalnom udaru steknu pravo razumevanje osnovnih pojmova i uslova koji će biti predloženi za kupovinu zemljišta ili pravo korišćenja. Iza ovog zajedničkog sastanka, sledila je serija sastanaka s vlasnicima zemljišta, nasamo (u njihovim domovima), da bi njihove porodice razumele specifične zahteve i da se obezbedi

da cela porodica bude uključena. NES je izjavio da su (u nekim slučajevima), oni aktivno tražili pristanak i od supružnika vlasnika zemljišta.

Posle ovih diskusija o ‘sticanju’ zemljišta, sledili su širi, javni sastanci, kao deo lokalnog EIA procesa. Povrh otvorenih sastanaka, NES je stavio informacije na javne oglasne table u svakoj mesnoj zajednici, crkvi i prodavnicama. NES je takođe izjavio da su oni naročito zvali vlasnike parcela sa bilo koje strane onih koje će se koristiti za baze WTG-a. Tabela 3 (ispod) sadrži spisak javnih sastanaka koji su održani.

Javna prezentacija	Datum	Mesto	Vreme
Prezentacija Plana za sticanje zemljišta zajednicama	07.11.2012.	Padina	20:00
	08.10.2012.	Crepaja	12:00
	16.08.2012.	Padina	12:00
	13.11.2012.	Debeljača	14:00
Vetroelektrana i udruženi uticaji (transport, izgradnja, vizuelni, rad itd.)	21.10.2013.	Crepaja	17:00
	21.10.2013.	Debeljača	19:00
	22.10.2013.	Kovačica	17:00
	22.10.2013.	Padina	19:00
Prezentacija krivulja transporta	11.10.2016.	Debeljača	19:00
Prezentacija krivulja transporta	11.11.2016.	Padina	19:00

Tabela 3 – Spisak Javnih konsultativnih sastanaka

Kopija prezentacija koju je NES dao na javnim sastancima je jasna u vezi prirode verovatnih uticaja za vreme izgradnje i rada. Slike prikazane na Slici 4 (ispod) su uzete iz ove prezentacije. Slike pokazuju transportne rute, fotografiju HGV-ova (vozila za prevoz teških tereta) kako prolaze kroz selo (u UK) i očekivani pogled na VE iz Padina.

Zainteresovane strane su svesne Mehanizama za žalbe koje je ustanovio NES i četiri žalbe su podnesene u skladu sa Mehanizmima. Sve četiri žalbe su bile povezane sa oštećenjem useva za vreme iskopavanja udruženih sa geotehničkim ispitivanjima. Ove žalbe su rešene plaćanjem finansijske naknade. Posle svake žalbe, osoblje NES-a je išlo da poseti lokaciju i oni su pribavljali procenu vrednosti

štete/ kompenzacije od nezavisnog procenitelja. NES smatra da su plaćene sume bile "veoma fer i velikodušne" i žalbe su rešene bez pribegavanja podnošenju žalbe Sudu. Revizor potvrđuje da su nagodbe bile iznad lokalnih tržišnih cena.

Slika 4 – Slike korišćene na sastancima sa zainteresovanim stranama

Regulatorni zahtevi Srbije obezbeđuju rano angažovanje relevantnih i zainteresovanih aktera u učestvovanju u donošenjima odluka, i za vreme procesa prostornog planiranja

i kasnije, za vreme EIA procedure³. Proces javnih konsultacija EIA-je je bio pod kontrolom vlasti (Pokrajinski sekretarijat). Počeo je posle podnošenja Zahteva za snimanje u septembru 2013. kad je zahtev bio javno objavljen tokom 10 dana. Jednom kad je EIA podnešena, njeno objavljivanje i datum javne rasprave su pravovremeno najavljeni u lokalnim novinama, na sva četiri jezika (srpskom, mađarskom, rumunskom i slovačkom). EIA je javno objavljena tokom 30 dana u kancelariji Pokrajinskog sekretarijata i na njihovoj web stranici i u kancelariji Graditelja Projekta. Tokom tog perioda nije podnešen nijedan pisani komentar, niti izražena zabrinutost. Javna rasprava je održana u prostorijama Pokrajinskog sekretarijata u Novom Sadu 24. januara 2014. godine, kad je Graditelj predstavio Projekat, glavne informacije iz monitoringa ptica i slepih miševa i predložene mere ublažavanja. Institucionalne zainteresovane strane su prisustvovala sastanku, ali nijedan član javnog ili civilnog sektora nije bio prisutan. Nijedna bojazan nije izražena tokom sastanka. Trenutno je Netehnički rezime lokalne EIA-je objavljen na web stranici VEK-a.

Izgleda da je prihvatanje VEK-a od strane zajednice prilično pozitivno i tokom intervjuisanja članova lokalnih saveta (Padine, Crepaje i Debeljače) nijedna specifična bojazan, niti problem nije bio izražen. Lokalni predstavnici su komentarisali process sticanja zemljišta kao ispravan i iznose kompenzacija kao fer. Oni su izgledali kooperativni, razumevali su anticipirane prekide i pitanja ometanja tokom izgradnje i tražili su da budu pravovremeno informisani o izgradnji i programu transporta. Izgledalo je da imaju realna očekivanja od Projekta, shvatajući da će primarne koristi biti dugoročne. Među kratkoročnim koristima, prepoznali su poboljšanje prilaznih puteva i volju VEK-a da koristi lokalnu radnu snagu tokom gradnje, koliko je god to moguće. Gradonačelnik Kovačice je izrazio svoju zahvalnost za dogovor o deljenju profita, koji će opštini obezbediti 2% od neto zarade Projekta i prihode od poreza / PDV-a od lokalno registrovanih projektnih biroa.

Sprovedeno medijsko istraživanje, da bi se utvrdila sveukupna javna percepcija VEK-a i sektora za energiju vetra u Srbiji, nije našlo da je javnost podigla bilo kakvo značajno socijalno –ekonomsko, ili pitanje o zaštiti životne sredine. Istraživanje je uključilo srpske vesti⁴, aktivnosti lokalnih i nacionalnih NVO-a⁵ i izveštaje sa konferencija o zaštiti životne sredine i energetici⁶. VEK je s vremena na vreme bila predstavljena u medijima sa informacijama o napretku Projekta, ili

³ Zakon o planiranju i izgradnji (Sl. glasnik RS, br. 72/2009, 81/2009, 64/2010, 24/2011, 121/2012, 42/2013, 50/2013, 98/2013, 132/2014, 145/2014), Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu (Sl. glasnik RS, br. 135/2004, 36/2009)

⁴ Radio-Televizija Vojvodine; Radio-Televizija Srbije; dnevni listovi Politika, Blic, Novosti; web portal www.nadlanu.com

⁵ Ekološki pokret Padina, Ekološki pokret Kovačica, ESIASEE NVO Network, NVO CEKOR.

⁶ Konferencija Srbija Goes Green www.color.rs/srbijagoesgreen, Danas centar za konferencije www.danas.tv

o socijalno-ekonomskim koristima i koristima energije vetra za životnu sredinu. Medijsko pokrivanje sektora je, generalno, bilo povoljno, uz naglašavanje postizanja nacionalnih ciljeva za konačnu potrošnju energije iz obnovljivih izvora (27% u 2020.) i ekonomske koristi o dove vrste stranog ulaganja u zemlju.

12. Usaglašenost sa Zahtevima izvođenja EBRD-a

Sledeći Sažetak o usaglašenosti daje sistematski pregled usaglašenosti projekta sa Ekološkom i socijalnom politikom EBRD-a, kao što je definisano važećim Zahtevima izvođenja (PR-ovi). Pregled je urađen sa namerom da se daju početne vrednosti prema kojima će se se suditi buduće izvođenje projekata, kroz godišnji proces izveštavanja o zaštiti životne sredine i socijalnim pitanjima.

Ocenjena je usaglašenost sa svakim PR-om, korišćenjem sledećeg protokola:

EC	<i>Prevazilazi usaglašenost:</i> Projekat je otišao iznad očekivanja zahteva PR EBRD-a. EBRD bi trebalo da koristi projekte ocenjene sa EC kao uzore za pozitivne efekte po Životnu sredinu i socijalna pitanja.
FC	<i>Potpuno usaglašen:</i> Projekat je potpuno usaglašen sa zahtevima EBRD-a i lokalnom politikom i smernicama, kao i onima EU, o zaštiti životne sredine, zdravlju i bezbednosti.
PC	<i>Parcijalna usaglašenost:</i> Projekat nije u potpunosti usaglašen sa zahtevima EBRD-a, ali poseduje sisteme, ustanovljene procese ili mere ublažavanja, koje deluju u smislu bavljenja nedostacima.
MN	<i>Značajna neusaglašenost:</i> Projekat je značajno neusaglašen sa zahtevima EBRD-a, i sistemi, procesi i ustanovljene mere ublažavanja ne deluju u smislu bavljenja nedostacima. Ova ocena uzima u obzir nivo rezidualnog (posle odobrenja) rizika i nivo poverenja da Projekat može uspešno da dovede probleme u usaglašenost sa Politikom preko ESAP-a.
NA	<i>Nije primenljivo:</i> Notiran je kratak razlog za ovu ocenu.

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
1	Ocena i upravljanje uticajima na životnu sredinu i socijalnim pitanjima i problemi				
<p>Sažetak: Pripremljena je ESIA dobrog kvaliteta, ali nije bilo ESMS-a (sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima). EWK još uvek nema politiku za životnu sredinu, ili osnovni okvir za funkcionalan sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima. Moraju se, na osnovu nalaza ESIA-e razviti jednostavni, ali energični planovi za ekološki i socijalni menadžment. Moraju se kreirati mehanizmi kontrole i izveštavanja i za izgradnju i za rad (uključujući formalni ESMP (plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima).</p>					
1.1	Ocena zaštite životne sredine i socijalnih pitanja	FC	Lokalna EIA procedura je uspešno završena u skladu sa Srpskim regulatornim zahtevima, harmonizovana sa Direktivom EIA-e EU (2014/52/EU). Odluka o saglasnosti EIA-e je važeća.	Implementirati mere ublažavanja i monitoring zahtevan Odlukom o saglasnosti EIA-je tokom trajanja Projekta. Uspostaviti i održavati veze saradnje sa drugim graditeljima i lokalnim vlastima, da bi se razumeli i ublažili kombinovani efekti preklapanja perioda izgradnje VEK-a i ostalih vetroelektrana na području, naročito na saobraćaj i transport, lokalnu infrastrukturu i javnu bezbednost.	1 1, 1.5
1.2	Sistemi upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima	PC	EWK je razrada SPV-a i još uvek nema potvrđenu strukturu menadžmenta, osoblje i sisteme menadžmenta. EWK još uvek nema osnovni okvir za funkcionalan sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima.	Razviti integrisani sistem upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima, zdravljem i bezbednošću (ESHS MS) koji uključuje zdravlje i bezbednost na radu. Dizajnirati okvir za definisanje organizacione strukture EWK Menadžment tima Projekta, sa svim ključnim ulogama predstavljenim u organogramu. Postaviti i držati osobu (e) koja će za Projekat biti odgovorna za životnu sredinu, socijalna pitanja i zdravlje i bezbednost na radu, koja će direktno odgovarati direktoru Projekta, i sledstveno, upravnom odboru EWK.	1.1, 1.3
1.3	Politika zaštite životne sredine i socijalnih pitanja	PC	EWK još uvek nema politiku za životnu sredinu i socijalna pitanja.	Ustanoviti i implementirati korporacijsku politiku za životnu sredinu, socijalna pitanja i zdravlje i bezbednost na radu (ESHS), da uključi (minimum):	1.2
1.4	Plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima	PC	EWK još uvek nema Plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima.	Ustanoviti i implementirati MS okvir i procedure za životnu sredinu, socijalna pitanja i zdravlje i bezbednost na radu (ESHS). Razviti Plan upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (ESMP) za Projekat koji će sadržati potpune detalje zahteva za životnu sredinu, socijalna pitanja i zdravlje i bezbednost na radu i obaveze za gradnju, rad i prestanak rada Projekta. Uključiti detaljan raspored implementacije specifičnih mera ublažavanja i aktivnosti monitoringa. ESMP da zahteva detaljan Plan upravljanja zaštitom životne sredine na gradilištu (CEMP) i prateže potplanove, uključujući one preporučene ESAP-om.	1.2, 1.5
1.5	Organizacioni kapacitet i posvećenost	PC	Formalna struktura EWK tek treba da se ustanovi.	Postaviti i držati na lokaciji osobu koja će biti odgovorna za usaglašenost ESHS-a, koja će direktno odgovarati direktoru Projekta i rukovodstvu Electrawinds-a.	1.4

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
1.6	Upravljanje lancem snabdevanja	PC	Trenutno su dogovoreni ugovori o primarnom snabdevanju. Nije bilo narednih diskusija o upravljanju lancem snabdevanja.	Razviti i implementirati Plan upravljanja izvođačima/podizvođačima da bi se rešilo planiranje i izvođenje ESHS-a za izgradnju i ostale podizvođače	NOVO
1.7	Nadgledanje Projekta i izveštavanje	PC	Još ništa nije ustanovljeno.	Podneti izveštaj Banci o izvođenju zaštite životne sredine, socijalnih pitanja i zdravlju i bezbednosti na radu (EHSS), uključujući status svakog elementa ESAP-a i ostalih dogovorenih aktivnosti, uključujući rešavanje žalbi udruženih sa Projektom	0
2	Rad i radni uslovi				
	Sažetak: EWK i i njeni podizvođači moraju razviti politiku i procedure koje osiguravaju njihovu usaglašenost sa Zakonom o radu, koji je široko usaglašen sa zahtevima PR 2.				
2.1	Upravljanje odnosima Između radnika: Politike ljudskih resursa Odnosi na radu Dečiji i prisilan rad Bez diskriminacije i jednakel Mogućnosti Organizacije radnika Nadnice, doprinosi i uslovi rada Mehanizam za žalbe	PC	EWK je razrada SPV-a i nivo osoblja i uslovi zapošljavanja još uvek nisu dogovoreni. Još ništa nije ustanovljeno. Biće važno da se obezbedi da se naimenovani građevinski podizvođači i njihovi dobavljači pridržavaju srpskog Zakona, kao i za rad vezanih zahteva EBRD-a koji su sadržani u PR 2.	Razviti i implementirati plan za zdravlje i bezbednost na radu (OHS) da usmerava sve aktivnosti na lokaciji projekta, za vreme pripreme lokacije, gradnje i rada. Takođe zahteva plan/usaglašenost za podizvođače Razviti formalne mehanizme za žalbe za zaposlene i podizvođače i širiti radnoj snazi informacije o njihovim upotrebama, na jeziku(cima) radnika. Razviti i implementirati radne i socijalne politike i inkorporirati ih u ugovore sa zaposlenima i podizvođačima – tako da uključe uslove zaposlenja, veštine, otpuštanje, diskriminaciju, uznemiravanje, povrede, ljudska prava, prisilan i dečiji rad, nadnice i odsustvo zbog društvenog života /doprinos, zdravlje i bezbednost i mito i korupciju	2.1, 2.2, 2.3
2.2	Smeštaj radnika	N/A	Broj građevinskih radnika je mali i očekuju se da oni koriste lokalni smeštaj i hotele.	-	
2.3	Radnici koji nisu stalno zaposleni i lanac snabdevanja	PC	Tek treba da se ustanovi.	Razviti i implementirati plan za zdravlje i bezbednost na radu (OHS) da usmerava sve aktivnosti na lokaciji projekta za vreme pripreme lokacije, gradnje i rada. Takođe zahteva plan/usaglašenost za podizvođače	2.2
2.4	Zahtev za osoblje obezbeđenja	PC	Očekuje se da će biti potrebno vrlo ograničeno obezbeđenje i ovi pojedinci će biti angažovani lokalno.	-	

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
3	Efikasnost resursa i Prevencija i kontrola zagađenja NB.(nota bene) Potrebno je da ocena pažljivo razmotri (i izjavi) koji su propisi ili standardi primenjeni kod ocenjivanja usaglašenosti (npt. EU, nacionalni, Najbolje prakse u sektoru). Ocene treba da se bave razmatranjem izvođenja alternativnih tehnika.				
	Sažetak: Projekat će implementirati zaštitu od zagađenja i kontrolne tehnike u skladu sa nacionalnim i standardima EU i najboljom praksom u sektoru. Potrebno je da se razviju planovi za menadžment specifičnih problema za vreme gradnje i rada Projekta (otpad, zemljani materijal, odgovor na izlivanje, itd.).				
3.1	Efikasnost resursa	PC	Ova pitanja iz PR3 će sačinjavati deo ugovornog okvira za Dobavljača WTG-a, i ugovora za BoP i FSA. Projekat će zameniti električnu energiju generisanu sagorevanjem fosilnih goriva. EBRD treba da izračuna nivo smanjenja na nacionalnom nivou.	Implementirati prakse upravljanja za smanjenje stvaranja prašine iz tla kao deo CEMP-a: <ul style="list-style-type: none"> Kvašenje vodom puteva tokom perioda suše, sa prioriteto i povećanom učestalošću na delovima puteva u blizini naseljenih područja; Definisati i primeniti (sprovesti) održavanje ograničenja brzine saobraćaja tokom izgradnje; i Prekriti tovare na kamionima da bi se sprečilo stvaranje prašine. Razviti i implementirati sveobuhvatne planove za upravljanje otpadom i opasnim materijalima, da uključuje: <ul style="list-style-type: none"> Procedure za ispravno rukovanje svog generisanog otpada; Metode za verifikovanje ispravnog upravljanja otpadima izvan lokacije, vezanim za podizvođače; Mere za svođenje na minimum stvaranje otpada i maksimiziranje ponovne upotrebe i recikliranja; i Odvajanje otpada i označena mesta skladištenja. Razviti i implementirati plan kontrole emisije za postrojenja za pravljenje betona (gasovi i voda). Ukoliko ovo postrojenje radi zbog specifične svrhe da daje beton za VE Kovačica, onda će se ove mere kontrole zatevati bez obzira na lokaciju postrojenja.	3.1, 3.2, 3.3
3.2	Prevencija i kontrola zagađenja - Emisije gasova	PC			
3.3	Prevencija i kontrola zagađenja – Otpadne vode	PC			
3.4	Gasovi nastali efektom "staklene bašte"	FC			
3.5	Voda	PC			
3.6	Otpadi	PC			
3.7	Opasne supstance i materijali	PC			
4	Zdravlje i bezbednost				
	Sažetak: EWK i njeni podizvođači moraju razviti politiku i procedure koje osiguravaju njihovu usaglašenost sa Zakonom o radu, koji je široko usaglašen sa zahtevima PR 4. ESAP stavlja naglasak na komunikaciju sa zainteresovanim stranama i uključuje posebne zahteve za pripremu Plana za upravljanje saobraćajem.				
4.1	Zdravlje i bezbednost na radu	PC	Tek treba da se ustanovi. Naimenovani građevinski podizvođači i njihovi dobavljači će morati da se pridržavaju srpskog Zakona u vezi OHS, koji se uglavnom slaže sa zahtevima EBRD-a saržanim u PR 4.		

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
4.2	Zdravlje i bezbednost zajednice	PC	U socijalno –ekonomskom delu ESIA-je, prepoznaje se potencijalni uticaj visokog nivoa saobraćaja tokom izgradnje na lokalne zajednice. Dobavljači WTG-a su preduzeli proučavanje sobračajnih ruta. Međutim, studija ne uključuje bilo kakvo razmatranje bezbednosti na putu, ili vreme kretanja vozila..	Izvođači treba da razviju i sprovedu implementaciju procedura za zaštitu javnog zdravlja i bezbednost. Ove Planove mogu pripremiti podizvođači, ali se EKW mora postarati da se Planovi poštuju. Procedure da uključe (ali da se ne ograničavaju na): <ul style="list-style-type: none"> Plan upravljanja saobraćajem za izvođače (ograničenja brzine, obuka, saobraćajne rute, izbegavanje osetljivih područja) – plan mora pokrivati transport turbina, prirodnog/ građevinskog kamena, i ostalih materijala koji treba da se donesu na, ili odnesu sa lokacije; Javna obaveštenja o radu na ozgradnji u oblastima otvorenim za javnost; Obezbeđenje po potrebi, da bi se sprečio neovlašćen pristup lokacijama projekta, uz prikladnu obuku osoblja obezbešenja; Mere za svođenje na minimum prekida i zatvaranja javnog pristupa oblastima za ispašu; Obaveštenja o opasnosti /znaci/prepreke za sprečavanje pristupa opasnim oblastima projekta; i Obaveštenje oblišnjim stanovnicima i lokalnim vlastima pre velikih aktivnosti i saobraćaja. 	N/A
4.3	Infrastruktura, zgrada i Dizajn i bezbednost opreme	PC			N/A
4.4	Bezbednost opasnih materijala	N/A	-		N/A
4.7	Prirodne opasnosti	N/A	-		N/A
4.8	Priliv radnika i Izloženost bolestima	N/A	-		N/A
4.9	Pripremljenost za hitna stanja i odgovor na hitna stanja	PC			N/A
5	Kupovina zemljišta, prisilno raseljavanje i ekonomsko premeštanje				
	Sažetak: VE se gradi na zemljištu koje se u potpunosti koristi za poljoprivrednu proizvodnju. EKW je pribavio dogovor o pravu korišćenja tuđeg vlasništva za zemljište koje je potrebno za gradnju, u skladu sa nacionalnim zakonom i PR5 EBRD-a i nije bilo zahteva za dobrovoljno ili prisilno preseljavanje, odnosno ekonomsko premeštanje. Nastaviće se sadašnjom poljoprivrednom praksom.				
5.1	Izbegavati ili svesti na minimum premeštanje	PC	Zemljište je stečeno po principu voljnosti, na osnovu tržišne cene (ugovori o pravu korišćenja ili kupoprodajni ugovori). Trenutno je svo zemljište stečeno, izuzev zemljišta za građevinsko naselje (lokacija tek treba da se utvrdi).	Nastaviti sa sticanjem zemljišta za Projekat na dobrovoljnoj osnovi.	-

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
5.2	Konsultacije	PC	Od 2012. godine bođene su konsultacije sa direktno i indirektno pogođenim vlasnicima zemljišta pre i nakon što je počela kupovina zemljišta.	Nastaviti sa vođenjem konsultacija, da bi se nadgledala i evaluirala plaćanja kompenzacija.	-
5.3	Premeštanje i zakonsko pravo na to, i kompenzacija za premeštene osobe	PC	Vlasnicima zemljišta koje je stečeno putem ugovora o pravu korišćenja tuđeg vlasništva, izvršeno je jednokratno plaćanje po potpisivanju ugovora, i ponovo, 2015. godine, nakon što je gradnja odložena. Plaćanje godišnjih naknada će početi 2017.	Nastaviti sa izvršavanjem plaćanja kompenzacija i naknadama troškova premeštanja bilo kojoj odobi koja je pretrpela ekonomske gubitke kroz gubitak korišćenja zemljišta, oštećenje useva, gubitak pristupa poljima, itd.	-
5.4	Mehanizam za žalbe (GM)	PC	SEP sadrži Mehanizam za žalbe. Zainteresovane strane su obavestene i GM je bio korišćen.	-	-
5.5	RAP/LRP dokumentacija	N/A	-	-	-
5.6	RAP/LRP implementacija	N/A	-	-	-
5.7	Monitoring	PC	Treba da se održava dnevnik GM-a.	-	-
6	Biodiverzitet i živi prirodni resursi				
	Sažetak: EWK mora da zaposli (bilo kao člana osoblja ili po ugovoru) odgovarajuće kvalifikovanog Službenika za ekologiju na gradilištu, najmanje dva meseca pre početka gradnje. Dodatno nadgledanje ptica se mora preduzeti pre gradnje, da bi se dobili početni podaci za nadgledanja koja će se preduzimati za vreme gradnje i rada.				
6.1	Ocena Biodiverziteta i živih prirodnih resursa	PC	VE Kovačica će biti locirana na poljoprivrednom zemljištu (uglavnom žitarice), te neće biti direktnog uticaja na prirodno stanište ili druge prirodne resurse. Lokalna EIA je ustanovila da nema oblasti od vrednosti za zaštitu prirode na koju bi VE mogla uticati. Preduzeta su inicijalna nadgledanja kao deo ESIA-je. Nije potreban dodatni rad pre FC-a, ali je potrebno da se uradi nadgledanje pre i tokom izgradnje.	Razviti i implementirati program monitoringa pre izgradnje, da se osigura da mere ublažavanja ostaju prihvatljive i da se ocene uticaji na ptice i slepe miševе koji mogu nastati u fazi rada vetroelektrane.	6.1
6.2	Zaštita Biodiverziteta		Najbliža oblast zaštite lokaciji VEK-a je Specijalni rezervat prirode i IBA (za ptice važno područje) lokacija Srednje Potamišje, 10 km na severozapad. Smatra se da VEK neće imati uticaja na tu oblast. Uspostavljena je tampon zona od 500m buffer između turbina i lokalno označene ekološke mreže.	Upravlјati i održavati kao deo programa monitoringa Projekta tokom izgradnje i rada. (rečenica nije završena) Pokrajinski zavod za zaštitu prirode Vojvodine je zahtevao pripremu više Planova zaštite vrsta (SPP). Ovi SPP-ovi moraju da uključe terensko nadgledanje i monitoring ptica i slepih miševa, u toku najmanje tri godine. Zavod je neodređen oko mera ublažavanja u slučaju identifikacije bilo koje zaštićene vrste tokom nadgledanja; oni jednostavno traže od EWK da "definiše odgovarajuće mere ublažavanja tokom izgradnje i rada". Zbog potencijalno malog uticaja na ptice, ne izgleda razložno da te "odgovarajuće mere" uključe instaliranje radarskog sistema. Prikladnije je koristiti posmatračе na terenu, koji će zajedno sa kontrolnom prostorijom vetroelektrane, moći da selektivno isključe WTG-ove.	-
6.3	Održivo upravljanje živim prirodnim resursima	N/A	-	-	-

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Oцена	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
8	Kulturno nasleđe				
Sažetak: Graditelj Projekta ima sistem za upravljanje uticajem na kulturno nasleđe, uključujući blisku saradnju sa nadležnim vlastima. Mora se razviti i implementirati na Projektu procedura u slučaju slučajnog nalaza.					
8.1	Oцена i upravljanje uticajima na kulturno nasleđe	PC	Lokacija VEK-a se ne smatra za bogatu kulturnim nasleđem, ESIA je identifikovala nekoliko lokacija gde bi mogle da se nađu arheološki važni predmeti i moraju da se preduzmu mere da se oni zaštite.	Naimenovati jednu ili više kompetenih osoba za nadgledanje svih iskopavanja i ostalih radova koji remete tlo kod WTG-ova, ako je izabrao Zavod za zaštitu kulturnih spomenika. Obezbedite stručnjaka(ke) sa ovlašćenjem da prekinu radove u slučaju mogućih otkrića i postarajte se da je predradnik na lokaciji svestan tih ovlašćenja (Zone I i II). Razviti i implementirati procedure za slučajno nalaženje, obučiti sve predradnike za njihovo korišćenje, uključujući mož da se prekinu radovi. Obučiti/savetovati radnike i predradnike o vrstama kulturnog nasleđa koje može biti otkriveno (Zona III).	8.1
8.2	Konsultacije sa pogodnim zajednicama i drugim zainteresovanim stranama	N/A	-	-	-
8.3	Projektovo korišćenje kulturnog nasleđa od	N/A	-	-	-
10	Otkrivanje informacija i angažovanje zainteresovanih strana				
Sažetak: Mora se razraditi (da uključi više detalja) i održavati SEP. ESAP stavlja poseban naglasak na komunikaciju sa ovim pogodnim osobama pre i za vreme gradnje.					
10.1	Plan angažovanja zainteresovanih strana	PC	VEK je prisutan u oblasti više od četiri godine, za koje vreme su organizovan razni sastanci, javne prezentacije i konsultacije sa ugroženim zajednicama, lokalnim vlastima i institucijama pokrajine. Angažovanje zainteresovanih strana je bilo efikasno, uz rano angažovanje institucionalnih zainteresovanih strana i obimne konsultacije sa lokalnim zajednicama, direktno i indirektno pogodnim vlasnicima zemljišta. Javna percepcija Projekta je pozitivna. SEP je zastareo.	Lokalna EIA na srpskom jeziku treba da je dostupna na web stranici Projekta.	10.1
10.2	Funkcionalan Mehanizam za žalbe	PC	Zainteresovane strane su svesne Mehanizama za žalbe koje je ustanovio NES i četiri žalbe su podnesene u skladu sa Mehanizmima. Sve četiri žalbe su bile povezane sa oštećenjem useva za vreme iskopavanja udruženih sa geotehničkim ispitivanjima. Ove žalbe su rešene plaćanjem finansijske naknade.	Implementirati dogovoreni SEP, informisati zainteresovane strane o aktivnostima i mogućim uticajima, i primati i odgovarati na žalbe.	10.2

KPI Ref.	Zahtev izvođenja	Ocena	Komentari/ Problemi	Zahtevana mera	ESAP Ref.
Sveobuhvatna usaglašenost					
	Nacionalni zahtevi za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja, zdravlje i bezbednost	PC	VEK je usaglašen sa regulatornim zahtevima Srbije za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja, zdravlje i bezbednost.	Upravljeti i održavati.	
	Zahtevi EU za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja, zdravlje i bezbednost	PC	VEK je usaglašen sa zahtevima EU za zaštitu životne sredine, socijalna pitanja, zdravlje i bezbednost.	Upravljeti i održavati.	

